

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ**

**«ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
В УКРАЇНІ – 2024.
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

**Матеріали доповідей
Наукового семінару до дня спеціаліста-правника
(м. Львів, 9 жовтня 2024 р.)**

Львів 2024

*Рекомендовано Вченою радою Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(протокол № 03/24/25 від 31 жовтня 2024 р.)*

УДК 340
П 781

Проблеми державотворення в Україні – 2024. Антикорупційна діяльність : матеріали доповідей Наукового семінару до дня спеціаліста-правника (м. Львів, 9 жовтня 2024 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2024. 154 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Науковому семінарі до дня спеціаліста-правника «Проблеми державотворення в Україні – 2024», який відбувся 9 жовтня 2024 р. у Львівському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:

заступник директора Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Лелик Л. І.

УДК 340
П 781

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2024

Шановні гості, дорогі співробітники, учасники Наукового семінару !

Раді вітати Вас на засіданні Наукового семінару до дня спеціаліста-правника «Проблеми державотворення в Україні – 2024. Антикорупційна діяльність» у Львівському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Від імені адміністрації Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» я сердечно вітаю всіх учасників. Складаю подяку всім тим, хто своєю активною працею долучився до того, щоб цей науковий захід відбувся на високому науковому й організаційному рівнях.

Вже стало доброю традицією проведення Наукового семінару в стінах нашого Інституту. Всі наші зусилля направлені на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень, і у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку. Нам приємно, що до даного наукового заходу щороку долучаються фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» переконані, що інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Недоліки та прогалини чинного законодавства вимагають термінового вирішення, а результати наших наукових досліджень в юридичній науці можуть слугувати надійним ґрунтом для ефективних реформ у цій сфері. Наука розвивається та потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Сподіваємось, що в процесі роботи Наукового семінару знайдуть своє вирішення актуальні на даний час проблеми юридичної науки.

Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, радості від зустрічі з однодумцями, наукових звершень.

**Заступник директора
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.**

ЗМІСТ

Лелик Л. І. Вступне слово.....	3
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ	
Гаврилюк В. Р., Гринишин М. З. Застосування досудового порядку врегулювання спорів у господарському процесі.....	6
Граб М. І. Значення римського права для правового розвитку людства.....	10
Гринишин М. З. Електронні докази в господарському процесі, їх формалізація.....	15
Керасюк М. М. Утворення козацько-гетьманської держави за часів національно-визвольної війни 1648-1657 рр.....	22
Затхей О. В., Керасюк М. М. Конституція Пилипа Орлика – пам’ятка правової думки.....	30
Клюк Л. А., Марусяк Л. О. Культурні цінності як об’єкти спадкування за цивільним законодавством.....	35
Лепех Ю. С. Діяльність органів кібербезпеки в Україні як напрям запобігання та протидії насильства в державі.....	41
Наминанік Т. І., Лепех Ю. С. Заходи адміністративної відповідальності.....	49
Павлюк Н. М., Карпюк А. О. Проблеми реалізації права на спадкування в умовах воєнного стану.....	55
Підгородецька О. В., Павлюк Н. М. Особливості реалізації арештованого майна в Україні.....	63
Пришляк Г. Я. Дотримання екологічних прав у діяльності державних органів крізь призму безпосередньої та представницької форми демократії.....	66
Флис І. М. Про доцільність виборів під час війни, маніпуляції та народну підтримку.....	70
Яворська В. Г. Поняття агресії в міжнародному праві.....	76
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ	
Ахек’ян А. М., Якіменко Н. І., Притула В. В. Теоретичні аспекти інформаційної безпеки бізнесу в сучасних умовах.....	80
Байцар О. Й., Наконечна О. Я., Ган А. А. Формування духовної культури через менталітет та мову.....	84

Дорошенко А. В., Комарницький М. В., Оліховський В. Я. Дослідження теорії Абрахама Маслоу як важлива складова мотивації персоналу підприємства.....	90
Квасній З. В., Васюта Ю. О. Законодавче регулювання розробки та реалізації стратегій управління територіальними громадами.....	94
Магас Н. В., Верцімага О. М. Генезис поняття «економічної безпеки» підприємства.....	97
Міга В. К., Марич Н. І., Помірко М. Б. Основні напрями, чинники впливу на стратегічний розвиток інвестиційного потенціалу.....	101
Мовчан Д. Ю., Квасній Л. Г. Вплив ухилення від оподаткування на конкурентоспроможність підприємства.....	105
Оліховська М. В., Слободяна О. З. Універсальні принципи управління якістю у стратегічному менеджменті для розвитку бізнесу.....	108
Оліховський В. Я., Бейнарович О. О. Напрями планування мотивації персоналу в системі менеджменту підприємства.....	113
Парфенюк Є. І., Палій Н. В. Управління ефективністю та результативністю бізнесу в умовах трансформації економіки України.....	118
Скрипник О. А., Квасній Л. Г. Правові аспекти фінансової стабілізації банку в умовах повоєнного відродження в Україні.....	121
Стефанишин О. Б. Діагностика забезпечення фінансової стійкості підприємства.....	124
Стефанишин О. Б., Самборський М. Д. Роль аналізу в управлінні підприємства.....	129
Стручок Н. М., Нос В. А. Інформаційно-аналітичні технології в діяльності організації.....	134
Томашівський М. О., Потурай П. С. Роль операційних систем та інтернет-мереж для забезпечення функціонування економіки країни.....	137
Томашівський О. З., Гнатюк С. О., Саган В. І. Перспективи розвитку агропромислової кооперації України в системі фінансування АПК на прикладі країн ЄС та США.....	142
Уварова Л. В., Квасній Л. Г. Правові аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств сфери послуг.....	147

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Гаврилюк В. Р.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Гринишин М. З.

*старший викладач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Застосування досудового порядку врегулювання спорів у господарському процесі

Досудова стадія у спорах щодо господарських справ виступає важливим етапом для досягнення компромісу без звернення до суду. Вона є складовою судової системи в будь-якій країні, включаючи Україну. Цей процес дає змогу сторонам розв'язувати спори та конфлікти в позасудовому порядку за допомогою медіаторів та експертів, що спеціалізуються на вирішенні спорів. Важливим елементом успішного досудового врегулювання є кваліфікація і досвід осіб, залучених до цього процесу. Використовуючи ефективні методи і стратегії допомоги, це дозволяє досягти вирішення спорів без судового розгляду, заощадивши час і ресурси, а також забезпечити сприятливий результат справи.

Варто відзначити, що норми ГПК України щодо визначення порядку досудового врегулювання спору в судовому процесі були прийняті на виконання положення Конституції України, яке міститься в ч. 3 ст. 124 -

«законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» [1].

Досудове врегулювання – це початкова стадія процесу розв'язання господарських спорів до подання позову до суду. Воно включає в себе низку дій, спрямованих на досягнення угоди з іншою стороною шляхом переговорів, медіації або інших альтернативних способів вирішення спорів. Досудове врегулювання спорів дає сторонам можливість розглянути можливі варіанти та дійти згоди без початку судового розгляду. Стаття 19 Господарського процесуального кодексу передбачає, що сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом [2].

В Україні досудове врегулювання спорів регулюється законодавством і може варіюватися залежно від конкретного випадку. Проте існують загальні процедури та принципи, які зазвичай використовуються під час досудового врегулювання спорів.

Типові процедури досудового врегулювання спорів включають, перш за все, звернення до медіатора [3]. Сторони повинні зв'язатися з кваліфікованим посередником або примирителем. Це може бути незалежна третя сторона або організація, що допомагає у вирішенні спорів. Посередник або примиритель допомагає сторонам спілкуватися і знаходити спільне рішення чи компроміс. Якщо сторони досягають угоди шляхом позасудового врегулювання, укладається договір, у якому викладаються умови та зобов'язання сторін. Договір має обов'язкову юридичну силу. Сторони зобов'язані виконувати умови договору. Якщо виникають проблеми з виконанням, угода може бути використана для вирішення питань. Угоди, укладені в рамках досудового врегулювання, за необхідності підтверджуються судом і набувають судової сили.

Якщо ж досудове врегулювання не призводить до вирішення спору, тоді сторонам доводиться звертатись до судового розгляду.

Отже, оскільки звернутись до суду сторони можуть в будь-який момент (з поправкою на позовну давність), важливо донести іншій стороні ризику та витрати, які несуть за собою судові процеси. Для цього зазвичай використовується такий документ як претензія. Вона допомагає реалізувати досудовий порядок господарсько-правової відповідальності. Тобто у разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій, суб'єкт господарювання, чиї права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією.

Вимоги до змісту претензії визначені у ст. 222 Господарського кодексу України, яка передбачає, що претензія повинна містити в собі:

- найменування і поштові реквізити заявника та особи, якій претензія пред'являється;
- дату пред'явлення і номер претензії;
- обставини, на підставі яких пред'явлено претензію;
- докази, що підтверджують ці обставини;
- вимоги заявника з посиланням на нормативні акти;
- суму претензії та її розрахунок;
- платіжні реквізити заявника;
- перелік документів, що додаються до претензії [3].

В Україні досудове врегулювання стає дедалі поширенішим та ефективнішим способом збереження ділових відносин та оптимізації витрат. У принципі, претензійний порядок захисту порушених прав залишається додатковим, а не основним засобом захисту, і його використання або невикористання не впливає на ймовірність подання позову до суду. Єдиним винятком є випадки, коли сторони прямо

передбачили у своїй угоді заходи щодо досудового врегулювання спору або коли такі заходи є необхідними за законом.

Насамкінець слід додати, що використання досудових процедур врегулювання спорів є важливим як в індивідуальних спорах, так і з погляду зниження навантаження на судову систему та сприяння якнайшвидшому й економічно ефективному вирішенню спорів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-p#Text>.

2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n1631>.

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>.

4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#top>.

Граб М. І.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

**Значення римського права
для правового розвитку людства**

Римське право посідає в історії людства особливе місце: воно пережило народ, що створив його та двічі підкорило світ. Воно являє собою найвищий ступінь розвитку права у античному суспільстві та в стародавньому світі в цілому. Воно відрізняється насамперед надзвичайно широким охопленням найрізноманітніших життєвих відносин та ситуацій.

Римське право належить до тих культурних і юридичних цінностей, які прийшли на світ у європейській дім близько двох з половиною тисяч років тому, саме тоді коли Рим був ледь помітною плямкою на земній кулі, малесеньку громаду поміж багатьох інших схожих громад Італії. Тому слід вважати що батьківщиною римського права була Італія, а Рим «вічним містом» який є не тільки охоронцем стародавніх реліквій, але й одним із центрів цивілізації. Римське право того часу являло собою нескладну, багато у чому архаїчну систему, пропитану вузьконаціональним та патріархальним характером. Тому якщо б воно залишилося і надалі на цій стадії, воно, було б забуте у архівах історії.

Проте, борючись за своє існування, Рим поступово росте і міцніє у своїй внутрішній організації. Чим далі, тим усе більше і більше розширюється його територія, захоплює прилеглі острови, перекидається на все узбережжя Середземного моря, – і з'являється держава, що об'єднує під своєю владою майже весь тодішній культурний світ – Рим стає синонімом світу.

Також Рим міняється і внутрішньо: старий патріархальний лад валиться, примітивне натуральне господарство замінюється складними економічними відносинами. Відповідно до цього римське право змінює свій характер, перебудовуючись на початки індивідуалізму наріжними каменями якого стають: свобода особи, свобода договорів і заповітів.

Саме військові і політичні відносини приводять Рим до відносин економічних. Ще до появи Рима на сцені всесвітньої історії на узбережжі Середземного моря йшов міжнародний торговий обмін: Греція, Єгипет, Фінікія, Карфаген вже були один із одним в постійних торгових відносинах. Рим неминуче втягувався в цей міжнародний оборот, і в міру того, як він робився центром політичного життя світу, він ставав також центром світового торгового обороту.

Тодішнє римське національне право для цієї мети не дуже підходило; потрібно було таке право, яке було б вільно від місцевих і національних особливостей, що могло б задовольнити і римлянина і грека і єгиптянина.

Потрібно було право всесвітнє, універсальне. Римське право переймається універсальністю, воно всмоктує в себе звичаї міжнародного обороту, що століттями вироблялися у міжнародних відносинах, воно додає їм юридичну зрозумілість та твердість.

Саме так виникало римське право, яке стало згодом загальним правом усього античного світу. Можна казати, що творцем такого права був увесь світ. Рим же з'явився лише тим механізмом, що переробив роздріблені звичаї міжнародного обороту і скріпив їх у єдине ціле.

Майстерно викладене в деталях безприкладною юриспруденцією класичного періоду, римське право остаточно закріпилося у зводі – *Corsus Juris Civilis* імператора Юстиніана.

Згодом різноманітні народності, які входили до складу всесвітньої римської держави, мали свій рух в різні сторони, із границь підпирали варвари. Настав час коли вони могутніми потоками затопили весь

античний світ. Настав неспокійний період великого переселення народів, і здавалося, що багата культура стародавності загинула, що порвалися зв'язки між старим і новим.

Кілька століть проходить в безперервних пересуваннях нових народів, у їхніх зіткненнях; новоприбулі ще не можуть освоїтися на нових місцях, постійно рухаються. Багато коштовного із античної культури при цьому гине, проте не все.

Помалу цей період переселення проходить. Нові народи починають вести спокійне життя, розвиваються, і через кілька сторіч усе, що було продумано і створене, настає відродження античного права, античної культури.

Стрімкий економічний розвиток цих народів веде до міжнародних торгових відносин. Тут повторно, як і в старому світі, на ґрунті міжнародного обміну сходяться представники різних національностей, і знову виникає нестаток у єдиному загальному праві. І тут спадкоємці згадують про закинутий заповіт античного світу, про римське право, і відшуковують в ньому саме те, що було потрібно.

Римське право починає застосовуватися в судах, воно переходить у національне законодавство, відбувається те, що зветься рецепція римського права. Таким чином римське право воскресло і в другий раз та об'єднало світ. Весь правовий розвиток Західної Європи слідує під знаком римського права і до теперішнього часу. Матеріальна дія його не зникла і тепер: усе саме цінне з нього перелито у статті сучасних кодексів.

Саме римляни, спираючись на весь попередній світовий досвід, у тому числі й країн Сходу ввели приватну власність, а також й інші майнові права та інтереси предметом юридичного регулювання. Римське право відрізнялося великою розробленістю своїх форм, славалося найбагатшою правовою культурою, що стала загальним надбанням людства на наступних етапах розвитку цивілізації. Одним із елементів правової культури була

римська юриспруденція, яка започаткувала як самостійну науку про право, так і професійну юридичну освіту.

Досягнення римської юриспруденції застосовуються також у праві навіть тих країн світу, де не має поділу права на публічне і приватне. Унікальність римського права є у тому, що римлянам вдалося створити раціональні правові формули, які склали основу європейської цивілізації, право набуло не лише самостійного значення, але розглядається як основа громадянського порядку та спосіб забезпечення прогресу суспільства.

Вивчення римського права, особливо римської юридичної літератури формувало юридичне мислення Західної Європи і створювало фундамент юристів. Поєднуючи Європу на практиці, римське право поєднувало її й у теоретичних твердженнях: французька юриспруденція працювала весь час рука об руку з німецькою чи італійською юриспруденцією, шукала вирішення тих самих проблем. Тому саме на ґрунті римського права виникала дружна загальна робота всієї європейської юриспруденції.

Ставши базисом, на якому століттями формувалася юридична думка римське право вивчається і тепер, як теорія цивільного права, як правова система, у якій основні юридичні інститути і поняття знайшли собі найбільш чисте від усяких випадкових і національних фарбувань вираження.

Проте вивчення римського права аж ніяк не має вести до сліпої віри в його непогрішність, до віри в те, що далі йти нікуди. Така віра була б протилежна і тому духу вільного дослідження, яким були перейняті самі творці римського права – римські юристи. Гаслом теперішньої юриспруденції знаменитий вислів Ієрінга – «durch das romische Recht, aber uber dasselbe hinaus» – «через римське право, але вперед, далі за нього».

Нові умови постійно ставлять на чергу нові завдання, і юриспруденція мусить постійно бути на своєму посту.

Список використаних джерел:

1. Кушинська Л. А. Еволюція звичаєвого права східних слов'ян VI–XI ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» Київ, 2001. 16 с.
2. Кахнич В. С. Вплив римського права на діяльність юридичного факультету Львівського університету. 2019. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Chkup_2019_3_7.
3. Вовк В. М. Римське право і сучасне європейське право. 2009. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18371/02-Vovk.pdf>.
4. Палмер Б. Нетлінна система: що світ зобов'язаний римському праву. 2001. 414 с.

Гринишин М. З.
*старший викладач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Електронні докази в господарському процесі, їх формалізація

Господарсько-правові відносини, що мають місце в ринковій економіці, стали більш різноманітними, а господарські спори – більш складними. Як відомо, у сучасному суспільстві найбільшого прогресу досягли інформаційні технології, які поширились і на господарсько-правові відносини. Учасники вказаних відносин використовують інформаційні технології, вважаючи, що останні допоможуть полегшити виконання певних дій, але в разі будь-якого спору факти необхідно буде довести з використанням інформаційних технологій як доказів.

В останні роки світова інформаційна система постійно та неухильно розвивається. А цифрові технології, відповідно, активно використовуються у нашому повсякденному житті, адже трансформація повсякденного спілкування в кіберпростір давно перетворилася від інновацій до вимог сьогодення. Цей розвиток значним чином вплинув на інститут судочинства. Мова йде про електронне судочинство, де нещодавно було введено нове поняття «електронні докази». Адже, на сьогодні, досить часто виникають ситуації, в яких доказами, що можуть вплинути на розгляд справи і винесення рішення можуть бути лише електронні листи, SMS – повідомлення чи інформація на вебсайтах.

У класичному розумінні доказ є засобом переконання, підставою переконання та процесом доказування (Ю. С. Гамбаров); фактами, на підставі яких встановлюється винність чи невинність тієї чи іншої особи, та передбачені законом джерела, з яких суд одержує відомості про факти, що мають для справи значення, і за допомогою яких ці факти встановлюються (М. С. Строгович); засобами і способами для встановлення об'єктивної істини (К. С. Юдельсон) фактичними даними,

що виступають у судовому процесі або у вигляді відомостей про факти, що цікавлять суд, отриманих за допомогою засобів доказування з джерел доказів, або у вигляді доказових фактів (Ю. К. Осипов) [5, с. 144].

Приписами статті 73 Господарсько–процесуального кодексу України встановлено, що доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

ГПК України до засобів доказування, які можуть бути застосовані в господарському процесі, відносить: письмові, речові та електронні докази; висновки експертів, показання свідків [1].

У цій нормі вперше у вітчизняному законодавстві серед засобів доказування з'являються електронні докази, хоча ще в 2011 р. О. О. Присяжнюк зазначав, що «чинна редакція Господарського процесуального кодексу не враховує повного мірою досягнень науки і техніки. Йдеться, насамперед, про інформацію, почерпнуту з Інтернету, і листування електронною поштою, що не сприймаються господарськими судами України як докази у справі» [8, с. 14].

Аналізуючи вище наведене, ми можемо дійти до висновку, що питання щодо права осіб на застосування електронних доказів у господарському процесі є законодавчо закріпленим та гарантованим учасникам судового провадження. Важливим є розкриття значення поняття «електронні докази». Тут варто зазначити, що до правового закріплення цього терміну у науковців була велика дискусія щодо їх визначення. Перші вважали, що електронні докази є частиною письмових доказів, адже «відомості, які містяться в електронних документах, являють собою людську думку (поняття, судження, умовиводи і так далі) щодо існуючої дійсності». Другі класифікували електронні докази, як вид речових доказів через те, що «електронні документи самі по собі не доступні людському

сприйняттю, вони є лише засобом встановлення обставин, що мають значення для справи» [7, с. 112]. Треті запевняли, що електронні докази не можна відносити ані до письмових, ані до речових, тому що «електронні засоби доказування охоплюються всіма відомими видами доказів, при цьому потребують додаткової процесуальної регламентації». Четверті доводили важливість та необхідність відрізнити електронні засоби доказування від інших, адже «сучасні процесуальні засоби зберігання інформації (відео, фотографії) володіють суттєвою специфікою, яка повинна бути відображена у процесуальному законодавстві, а тому потрібно відносити їх до окремих засобів доказування» [7, с. 112]. Щодо думки сучасних науковців, то вони збігаються.

На думку А. Найченко: «Електронний доказ – це один із видів доказів, які має право використати учасник судового провадження для встановлення істини у спірних правовідносинах» [6, с. 2].

Г. Куртакова у своїй роботі «Електронні докази: реалії сьогодення» розкриває зміст поняття «електронні докази», як: «один із видів доказів, які має право використати учасник судового провадження для встановлення істини у спірних правовідносинах» [4, с. 76].

Роками у законодавстві та практиці судів поставала проблема щодо врегулювання використання електронних доказів, цифрової інформації, як доказу в судових процесах, зокрема і в господарському. Так, в 2017 році Верховна Рада України прийняла зміни до Господарського процесуального кодексу. Відповідно до частини 1 статті 96 Господарського процесуального кодексу України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі [1]. Такі дані можуть

зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Такою ж правовою підставою для використання електронних доказів у господарському судочинстві є п. 2.5 Постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції», в якому зазначено, що будь-які подані учасниками процесу докази (зокрема, й стосовно інформації у мережі Інтернет) підлягають оцінці судом на предмет належності та допустимості [2].

Аналізуючи вище наведене, ми можемо дійти до висновку, що питання щодо права осіб на застосування електронних доказів у господарському процесі є законодавчо закріпленим та гарантованим учасникам судового провадження.

Відповідно до ст. 96 ГПК України, електронні докази подаються у формі документів, на які накладено кваліфікований електронний підпис відповідно до вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу. Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом. Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу.

Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ суд не бере до уваги [1, ст. 96].

Попри наявність вищевказаних положень, залишається невизначеним питання, що саме вважається оригіналом електронного доказу та електронною копією електронного доказу. Як наслідок, виникають труднощі у наданні оцінки судом таких доказів та їх допустимості. Частково вирішити таку проблему можна за допомогою огляду електронних доказів за їх місцезнаходженням у разі неможливості їх пред'явлення.

Для більш повного розуміння понять оригіналу та електронної копії електронного доказу варто навести приклад. Якщо фотографування було здійснено на мобільний телефон, фото на цьому телефоні є оригіналом електронного доказу, а телефон – матеріальним (технічним) носієм, на якому він зберігається. Тому надаючи оригінал електронного доказу до господарського суду, ми маємо подавати саме вищезгаданий телефон. Якщо ми копіюємо це фото на інший матеріальний носій (флешка, компакт-диск, тощо), то це буде електронною копією електронного доказу. У випадку роздрукування такого зображення це буде вважатися паперовою копією електронного доказу.

Зауважимо, що значення оригіналу електронного доказу полягає безпосередньо в тому, що він повинен бути першоджерелом, тому на ньому повинні бути зафіксовані дата і час його створення.

Також існує проблема невизначеності процедури засвідчення та посвідчення копій електронних доказів, зважаючи на специфіку окремих електронних доказів (зокрема, інформації з мережі Інтернет). Складність полягає в тому, що до моменту розгляду справи судом така інформація вже може бути видалена, що значно знижує шанси довести факт її наявності.

Звернемо увагу на приписи ч. 2 ст. 97 ГПК України, відповідно до якої, за клопотанням особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання чинності судовим рішенням, а в матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього.

Таким чином, на підставі аналізу положень вищевказаної статті, можна зробити висновок, що копії електронних доказів може засвідчувати безпосередньо суддя, але після дослідження оригіналу електронного доказу. Враховуючи зазначене, якщо електронна копія електронного доказу не засвідчена електронним цифровим підписом або паперова копія не посвідчена, доцільно подавати до суду оригінал електронного доказу, а після його дослідження подавати відповідне клопотання про повернення матеріального носія, на якому він міститься, після чого суддя/секретар зробить з нього копію та її засвідчить.

Можливість використовувати електронні докази в судовому порядку може бути назване, як прогресивне нововведення. Проте процедури оформлення, подання та експертизи таких документів є досить складними. Як наслідок, докази поки залишаються недостатньо врегульованими. Відповідно, використання електронних доказів в суді не завжди є ефективним та можливим, а це підтвердження того, що процесуальне законодавство потребує подальшого удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. No1798-12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n1631>.
2. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції : Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 36. Ст. 275.
4. Куратова Г. Електронні докази: реалії сьогодення ДП «Видавничий дім «Персонал». *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. С. 72-85 URL : <https://maup.com.ua/assets/files/expert/1/elektronni-dokazi.pdf>
5. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.
6. Найченко А. М. Електронні докази у господарському процесі: проблеми застосування. *Актуальні проблеми сучасної науки*. 2018 URL : <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15204133322163.pdf>
7. Подвірна О. В., Шнайдер А. О. Проблемні питання застосування електронних доказів у господарському процесі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021.
8. Присяжнюк О. О. Електронні докази у господарському процесі: проблеми формалізації. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 117. С. 13-23.
9. Шабанов Р. І., Циркуненко О. В. Правова та технічна природа електронних доказів у господарському судочинстві. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. «ПРАВО». Вип. 30. 2019.

Керасюк М. М.
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

**Утворення козацько-гетьманської держави
за часів національно-визвольної війни 1648-1657 рр.**

Українське козацтво – особливе військово-політичне утворення, вперше згадане в писемних джерелах між 1489 і 1492 роками, та українська козацька держава, що виникла під час національно-визвольної війни на чолі з Богданом Хмельницьким у середині XVII століття, є винятковими явищами як в українській, так і в світовій історії. Це нове державне утворення базувалося на принципах демократії та державності, успадкованих від Київської Русі, відображаючи процес самоутвердження української нації. Генетично козацтво, що стало основою модерної України, формувалося з носіїв свободи, героїзму та братерства, де лицарство, морально-етичний кодекс і усвідомлення власної свободи були основними елементами військової культури.

Після тривалого періоду бездержавності та підпорядкування українського народу іноземцям, виникнення української козацької держави під керівництвом Богдана Хмельницького стало відображенням відродження державотворчих традицій України-Русі та усвідомлення суспільством своєї історичної спадщини. Ідея «самостійності» почала формуватися в колах національної еліти, зокрема серед козацької старшини та лідерів селянських повстань XVI-XVII століть, які протистояли іноземному пануванню. Відсутність власної держави, обмеження прав українців та нав'язування ідеї про їхню неповноцінність загрожували існуванню народу як самостійного суб'єкта на історичній арені.

Національно-визвольна війна українського народу, що тривала з 1648 по 1657 роки, завершилася звільненням значної частини українських земель від влади Речі Посполитої та утворенням української національної держави – Гетьманщини. Внаслідок успішної боротьби під керівництвом Богдана Хмельницького виникла українська козацько-гетьманська держава, яка зупинила процеси денаціоналізації, окатоличення та соціально-економічних утисків українців [4, с. 152]. Захист прав і свобод людей стало головною метою цієї війни, що об'єднала різні верстви суспільства у спільній боротьбі проти польської шляхти.

Ця війна стала ключовим фактором у формуванні української держави, включаючи політичну владу, військову структуру (козацьке військо), адміністративний апарат, фінансову систему та зовнішню політику [5, с. 29]. За своїм масштабом і значенням для подальшої історії України, події, пов'язані з Б. Хмельницьким, стали одним із найважливіших етапів боротьби за незалежність.

Розбудова держави передбачала введення власного територіального поділу, організацію органів публічної влади та запровадження власної податкової системи. За часів Хмельницького територія Війська Запорозького сягала майже 200 тисяч км², охоплюючи Лівобережжя, частину Правобережжя та Степ. На цих землях проживало понад 3 мільйони людей. Основою адміністративного поділу стала структура козацького війська. Держава поділялася на полки та сотні, що забезпечувало швидку мобілізацію козацтва, селян, міщан і частини шляхти під час воєнних дій. Кількість полків змінювалася: у 1649 році їх було 16, а в 1650 – вже 20.

Гетьман був головою та правителем держави, очолюючи уряд і державну адміністрацію. Він виконував функції головнокомандувача, скликав ради, керував зовнішньою політикою та мав право видавати універсали, які були обов'язковими для виконання всіма козаками [1].

Найближчими помічниками Гетьмана у вирішенні державних питань і управлінні військом були генеральні старшини, які виконували роль вищих військових чинів у козацькому війську, а також посідали виборні посади в гетьманському уряді української козацької держави [8].

Гетьман займався організацією української козацької держави, розподіливши територію України на полки та сотні, які виконували роль адміністративних і військових одиниць. В усіх регіонах була встановлена козацька адміністрація. Резиденцією Богдана Хмельницького стало старе козацьке місто Чигирин, з якого він розпочав активну дипломатичну діяльність. За формою правління Україна в козацьку добу була республікою, а за державним режимом – демократією. Уряд Богдана Хмельницького сформував централізовану вертикаль влади, яка дозволяла реалізовувати функції внутрішнього суверенітету держави та забезпечувати можливості для проведення зовнішньополітичних заходів.

Соціально-політична структура і модель функціонування української козацької держави стали чітко окресленими в середині 1650-х років, коли утвердився специфічний адміністративно-територіальний устрій – полково-сотенний, який найкраще відповідав військово-мобілізаційним потребам держави [2].

Система органів публічної влади складалася з трьох рівнів: генерального, полкового та сотенного. Найвища влада в державі була зосереджена в руках генерального уряду, який включав гетьмана і генеральну старшину. Повноваження цього органу поширювалися на всю територію України. На місцевому рівні керували полкові та сотенні уряди. Полковий уряд формувався з полкової старшини, яку очолював полковник разом із полковими урядовцями. Сотенний уряд складався із сотника та його помічників, таких як писар, осавул і хорунжий. У великих містах функції управління виконували магістрати, а в малих, проте привілейованих містах – отамани.

Певним гарантом успішної розбудови козацької держави було сильне військо. Воно сформувалося і зросло на організаційних принципах Запорозької Січі. Ядро становило реєстрове та запорозьке козацтво, навколо якого об'єдналося повстале («покозачене») селянство та міське населення. Талановитими воєначальниками виявили себе такі полковники: Максим Кривоніс, Іван Богун, Данило Нечай, Нестор Морозенко, Мартин Пушкар, Матвій Гладкий. Військо формувалося з добровольців, у вирішальні моменти його чисельність сягала 100-150 тис. осіб.

Під час національно-визвольної війни почалося формування національної правової системи України. Зміни в суспільно-політичному житті та соціально-економічних умовах того часу відобразилися на джерелах і окремих галузях феодального права. Більшість попередніх правових норм зберегли свою чинність, за винятком тих, що закріплювали владу польських магнатів, шляхти та католицької церкви в Речі Посполитій, таких як «Устави на волоки» 1557 р., «Ординація війська Запорізького» 1638 р. та сеймові і королівські конституції. Литовський Статут 1588 р. залишався в дії, хоча з нього були вилучені положення про шляхетські станові суди. Магістрати продовжували керуватися нормами магдебурзького права, зокрема «Порядком прав цивільних», а також іншими джерелами [7, с. 317-323].

Церковне право не зазнало суттєвих змін. Особливу роль почали відігравати правові звичаї, які регулювали організацію полково-сотенної системи, козацького війська, ведення бойових дій, а також структуру військово-адміністративної влади і судової системи. Також ці звичаї стосувалися поземельних відносин та статусу окремих соціальних груп. У судових і адміністративних рішеннях часто застосовувалася формула «за попередніми правами і звичаями». У той час з'явилося поняття «козацьке право», яке включало норми звичаєвого права Запорозької Січі, що згодом

були доповнені та поширені гетьманською владою та практикою судових і військово-адміністративних органів.

В економічному плані на козацьких територіях скасовувалося кріпосне право та фільваркова система, а основу господарства становило фермерське сільське господарство з приватною власністю на землю. Більшість податків до державної скарбниці надходили з оренди та мит. Розвивалося українське міщанство та купецтво, яке мало замінити традиційні єврейські громади. Провідну роль у державі відіграла православна церква, що зміцнила свої позиції та отримала монополію на інтелектуальне життя в українських землях. Формування козацької верстви супроводжувалося створенням відповідних правових норм. Однак діяльність запорізьких козаків часто не сприяла зміцненню державності України [3].

Значний політичний вплив на вибір форми права в період української козацько-гетьманської держави мали обставини, що утворення сильної національної української влади не влаштувало уряди Росії, Польщі та Туреччини, з якими Україна тісно співіснувала. Соціальний аспект права полягав у пошуку компромісу для пом'якшення покарань за злочини та правопорушення.

Система покарань була дуже суворою, що зумовлювалося постійним воєнним станом Січі та наявністю людей з кримінальним минулим, які іноді приєднувалися до козаків. Суворість січового життя також пояснювалася відсутністю жінок, що позбавляло військо м'якого впливу на звичаї. Мета покарання полягала у відплаті за скоєні злочини, залякуванні потенційних правопорушників та відшкодуванні завданих збитків. Суворі покарання мали публічний характер і виконувалися за участю всієї громади, щоб слугувати пересторогою.

Важливу роль у судочинстві, особливо на нижчих рівнях, відігравали звичаєві норми. Як автономна підсистема норм козацького права, звичаєве

право регулювало правові відносини козаків Запорізької Січі до XVIII століття у сферах публічного та приватного права. Зокрема, вони стосувалися виборчого, цивільного, кримінального, фінансового права, адміністративного процесу та юридичної відповідальності. Звичаєві норми відзначалися обрядовістю, а джерелом права, на основі якого застосовувалися судові та адміністративні рішення, була правосвідомість козаків, що ґрунтувалася на їх уявленнях про справедливість та моральні цінності.

Українська держава доби Хмельниччини сформувалася на двох основах, що часто вступали в протиріччя – демократії та авторитаризму. Ускладнення державного життя призвело до створення повноцінного органу виконавчої влади – Генеральної військової канцелярії, де зосереджувалися важелі внутрішньої та зовнішньої політики. Козацька держава мала власну судову систему, що включала сотенні, полкові суди та Генеральний військовий суд, замінивши традиційні суди.

Козацтво, взявши на себе функції управління, закріпило свої права та привілеї в правових актах, оформилося як окремий соціальний стан. Однак, незважаючи на традиції ведення козацьких реєстрів, виокремитися в замкнутий стан козацтву не вдалося, що забезпечувало можливість входження до його лав представників інших соціальних груп. Історія формування української держави цікава тим, що тісно пов'язана з утвердженням українського народу, а провідні діячі цієї доби стали носіями української ідеї та державності [6, с. 8-19].

Аграрна політика Б. Хмельницького зазнавала впливу не тільки зовнішніх факторів, але й козацької старшини, яка прагнула збільшити свої земельні володіння. Однак гетьман, розуміючи, що основною рушійною силою національно-визвольної боротьби є селянство, намагався стримувати соціальні конфлікти та не допускав надмірного зростання земельної власності нової еліти.

Українська держава активно діяла на міжнародній арені, встановлюючи дипломатичні зв'язки з Росією, Туреччиною, Кримським ханством, Молдовою, Валахією, Трансільванією, Швецією та іншими країнами. Під час національно-визвольної війни світогляд козацької верхівки зазнав змін: від прагнення козацької автономії до ідеї створення незалежної держави. Основою державотворчого процесу стала військово-територіальна модель та система управління Запорозької Січі. Згодом, під впливом змін у козацькій державі, з'явилися тенденції до перетворення республіки на монархію.

Період існування української козацької держави був відносно коротким, ідеї соборності та незалежності, які прагнув втілити Богдан Хмельницький, глибоко вкорінилися в свідомості нашого народу. Ці ідеї передавалися з покоління в покоління, і кожне нове покоління шукало свої шляхи для їх реалізації. Події сучасності лише підтверджують правомірність та справедливість прагнень нашого народу до державної незалежності і власного шляху розвитку.

Список використаної літератури:

1. Антологія української юридичної думки. В 6 томах. Історія держави і права України. Том 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Видавничий дім «Юридична книга». 2003. 584 с.

2. Горобець В. М. Українська козацька держава. URL : http://www.history.org.ua/?termin=ukrajnska_kozacka_derzhava

3. Дорошенко Д. Історія України / Вид. 5-те. Нью-Йорк : Видавнича Корпорація Булава, 1957. 253 с.

4. Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник. Київ : КУП НАНУ, 2013. 892 с.

5. Лапшин С. А. Характеристика політичних поглядів Б. Хмельницького та особливості їх формування наукові записки вДПУ ім. М. М. Коцюбинського. Серія: історія. 2017. Вип. 25. С. 28-33.

6. Солдатенко В., Сиволюб Ю. Передумови і зародження української національної ідеї. *Український історичний журнал*. 1994. № 23. С. 8-19.

7. Тарасенко Л. Б., Шевчук В. В. Особливості державотворчої та правової діяльності Богдана Хмельницького в період національно-визвольних змагань (1648-1657 рр.). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 317-323.

8. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII-XVIII ст. Кн. 1-2. Київ, 2018.

Затхей О. В.
*здобувачка спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: **Керасюк М. М.**
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Конституція Пилипа Орлика – пам'ятка правової думки

«Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького» або так звана «Конституція Пилипа Орлика», яку було проголошено у день його виборів гетьманом, є унікальним документом, який дослідники небезпідставно називають однією з перших у світі демократичних конституцій.

Головна ідея її – повна незалежність України від Польщі та Росії, причому кордони з Польщею визначалися по річку Случ, як за Богдана Хмельницького. Крім визначення території української держави, цей документ визначав права усіх верств населення України, незалежне становище Запорозької Січі від Польщі та Росії. Гетьман призначався главою держави, поряд з ним мала діяти Генеральна старшинська Рада, що певною мірою обмежувала владу гетьмана й регулювала його відносини з народом.

Крім старшини до Ради мали увійти представники від кожного полку. Державний скарб відділявся від гетьманського, на утримання гетьмана виділялися строго визначені окремі землі та кошти. Полковники та сотники повинні були обиратися демократично – вільними голосами козаків чи сотні. Гетьман зобов'язувався стежити за справедливим розподілом і

збиранням державних податків, що сплачувалися козацькими підпомічниками, селянами, міщанами, купецтвом.

Визначальною рисою Орликової Конституції, яка, власне, робить її однією з найдемократичніших серед усіх тогочасних подібних державних актів, є пункти, котрі обмежували гетьманську владу на користь старшинської ради – своєрідного козацького парламенту, до якого мали увійти не лише генеральна старшина й полковники, а й представники Запорозжя та полків – від кожного по одній заслуженій особі.

Конституцію України одразу по її прийняттю визнали уряди Швеції і Туреччини. Вона й сьогодні вражає своєю актуальністю й високим правовим рівнем. Вчені й політики нині не без підстав вважають, що, втіливши ідеї її натхненника, гетьмана Івана Мазепи, вона як державний акт республіканського спрямування на 80 років випередила ідеї Французької революції.

У ній відбилися протиріччя між європейською традицією і новітніми на той час ідеалами; протиріччя, які на початок XVIII ст. роздирали Європу на непримиренні ворожі табори, і якими жила на той час Україна. Бо саме через її територію проходила невидима межа між прагненням наших предків до свободи, самостійності – і намаганням сусідів забрати у ясир і уярмити; пролягали кордони поміж світами християнським та мусульманським.

Автори Конституції, П. Орлик та козацька старшина, прагнули зв'язати у єдине ціле уривки своєї минувшини та окреслити модель такого суспільства, яке вмістило б головні здобутки нації. Висловлені ідеї є наслідком майже тисячоліття політичного розвитку України, свідченням високого рівня самосвідомості нації, рівня її політичної культури та творчого потенціалу. Конституція постала як очеревлена ідея української держави – Гетьманщини і водночас як удосконалення тогочасного розуміння суті держави. Звісно, форма, у якій це все викладено, не

позбавлена хиб (точніше особливостей свого часу), але це ж перша українська конституція.

Конституція 1710 р. була не лише емігрантським твором, а й загальноукраїнським політичним актом. Це підтверджують слова самого Пилипа Орлика: «Над цим ми працювали більше місяця. Мої висланці їздили і приїжджали два рази на Україну та з України. Мені це найбільше завдавало праці, бо я мусив зложити цифрами проект для знатної старшини України. П. Войнаровський допомагав мені у цьому». Текст Конституції дійшов до нас у латинській та неповній українській редакціях. Латинська версія повніша за рахунок викладення легенд про походження народів та опису надуживань старшини в Україні. Очевидно, що саме вона й була варіантом тексту, що призначався для міжнародного використання. Проте обидві версії вважають оригінальними.

Складається Конституція із вступу (преамбули) та статей, що об'єднані у 16 розділів. Вже у вступній частині стильовими засобами бароко схематично викладено «Історію Війська Запорозького і всього руського народу», яка сягає часів заснування попередниці Гетьманщини – Київської Русі, а також пояснюються причини, чого Україна розриває з Московщиною і переходить під шведську протекцію. Основний пункт Конституції – проголошення незалежності України від Польщі та Москви.

Другим пунктом було закріплення принципів діяльності органів державної влади, скликання Генеральної ради тричі на рік. Конституція також закріплювала панівне становище православ'я у майбутній державі і безпосереднє підпорядкування київської митрополії константинопольському патріарху, підтверджувала традиційний союз з Кримським ханством, передбачала непорушність території та скасовувала утримання компанійських та сердюцьких полків, що фінансувалися самим Гетьманом.

Конституція приділяла увагу також становищу міщан, посполитих та козаків – «людей убогих», точно визначаючи різного роду податки та звільнення від них. Конституція обмежувала права гетьмана на користь старшинської аристократії і точно встановлювала, якими прибутками може користуватися гетьман, владу якого обмежував Козацький парламент, роблячи з України конституційну державу. Вона, можна сказати, була перемогою старшинської аристократії над гетьманським абсолютизмом.

За виразом О. Оглоблина, Конституція стала «другою поразкою... гетьмана Мазепи після Полтавської катастрофи, яка завдала великого удару гетьманській владі». Ця конституція, в якій було поєднано інтереси гетьманату, старшини як провідної верстви України, та Запоріжжя, як військової сили, «була в той же час маніфестом державної волі української нації перед цілим культурним світом, була вікоповним пам'ятником української державно-політичної думки», – так охарактеризував Конституцію О. Оглоблин.

Важливою особливістю, що відрізняла її від звичайних гетьманських статей і робила подібною до пізніх європейських конституцій, було те, що вона укладалася не між гетьманом і монархом (протектором української держави), а між гетьманом та козацтвом, яке виступало від імені всього українського народу. Проте слово «конституція», що вжите у назві, ще не мало такого значення, як сьогодні, а, отже помилкою вважати цей документ конституцією у сучасному розумінні.

Конституція Пилипа Орлика містила багато цікавих і прогресивних ідей, була на рівні кращих досягнень тогочасної юридичної думки. Вона значно випереджає свій час, а також свідчить про глибоко демократичні засади кабінету Пилипа Орлика і про те, якою серйозною фігурою був він сам.

Конституцію складено з цілковитою певністю у швидкому поверненні на Батьківщину, де вона буде мати юридичну силу для всієї

України. Тому в момент її укладення, вона уявлялась цілковитою реальністю, а не просто теоретичним проектом, яким стала пізніше, коли повернення в Україну її укладачів стало неможливим. Реальної сили Конституція так і не набула, а тому лишилася в історії як оригінальна правова пам'ятка, своєрідна юридична платформа «мазепинського руху» і, найголовніше, як один із перших конституційних актів в історії Європи, який обґрунтовує можливість існування парламентарної демократичної республіки.

Особливого характеру в останні роки набула проблема української мови. Ця гострота була викликана помилковими догматичними підходами до розвитку національних мов протягом останніх 70-ти років. Відродженню національно-мовних процесів і національної свідомості сприяють історичні мовні джерела, до яких і відноситься Конституція Пилипа Орлика – своєрідна мовна пам'ятка українського народу. Пам'ятники руйнуються з плином часу, люди вмирають, а письмові джерела лишаються, доповнюються. І саме з них ми черпаємо наші знання, саме вони нагадують нам про наші коріння. Карл XII підтвердив схвалену Конституцію і став гарантом незалежності України.

Шляхи до незалежності і свободи, до політичної самостійності проходять через зростання національної самосвідомості, через усвідомлення необхідності національного відродження народу України, через боротьбу – і самих українців, і представників інших національностей і народностей, які пов'язали свою долю з долею України.

Список використаних джерел:

1. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. Київ : Веселка, 1994.
2. Полонська-Василенко Н. Історія України. 1995. С. 173.
3. Різниченко В. Пилип Орлик (Гетьман-емігрант). Київ, 1998.

Клюк Л. А.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: **Марусяк Л. О.**

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Культурні цінності як об'єкти спадкування за цивільним законодавством

Спадщина та правовідносини, що з нею пов'язані, зокрема є культурними цінностями. Цінності ускладнюють виявлення їхньої сутності. Їх сутність важко виокремити. Це підтверджується широтою поглядів науковців на цю тему та нечіткістю їх правового визначення. Об'єкти правовідносин неоднорідні. Їх поділяють на матеріальні й нематеріальні. Матеріальними є ті об'єкти, з яких складається майно. Відповідно до ст. 190 Цивільного кодексу України, майном як особливим об'єктом вважається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Нематеріальними об'єктами визнаються результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, особисті немайнові блага (ст. 199, ч. 1 ст. 200, ч. 1 ст. 201 ЦКУ) [1]. Поряд із цим чинним законодавством не передбачено чіткого переліку об'єктів культурних цінностей, які можуть бути успадковані. У зв'язку з цим у практичному застосуванні виникає низка труднощів, подолати які можна за допомогою застосування теоретичних розробок і внесення відповідних змін до чинного законодавства України.

У спеціальних законах, призначених регулювати суспільні відносини, пов'язані з культурними цінностями, теж відсутня однозначність. Так, відповідно до ст. 1 ЗУ «Про вивезення, ввезення та повернення культурних

цінностей» від 21 вересня 1999 р., культурні цінності визначаються як об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне й наукове значення та підлягають збереженню, відтворенню й охороні відповідно до законодавства України [2].

Культурні цінності можуть бути об'єктами спадкування за цивільним законодавством в залежності від конкретного закону кожної країни. У багатьох країнах існують спеціальні закони про збереження та спадкування культурної спадщини, що регулюють правила її передачі від покоління до покоління. Ці правила можуть включати в себе визначення спадкоємців, процедури оцінки і передачі цінностей, а також обов'язок збереження спадщини у недоторканному стані. Важливо враховувати, що культурні цінності можуть мати велике значення для суспільства і історії, тому їх спадкування повинно здійснюватися з великою увагою до збереження їх цінності і доступності для майбутніх поколінь.

Культурні цінності в Україні регулюються низкою законодавчих актів, які визначають їх правовий статус, а також порядок спадкування. Основним документом, що регулює питання культурних цінностей, є Закон України «Про охорону культурної спадщини», а також Цивільний кодекс України.

Культурні цінності – це не лише матеріальні об'єкти, а й важливі елементи національної ідентичності, історії та культури. В Україні питання спадкування культурних цінностей регулюється як цивільним законодавством, так і спеціальними нормативними актами, що забезпечують їх збереження та охорону. У цій доповіді розглянемо основні аспекти спадкування культурних цінностей в Україні, включаючи правовий статус, процедури та особливості.

Натомість, згідно зі ст. 1 ЗУ «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. № 1805-III (далі – закон), культурна спадщина визначається як сукупність успадкованих людством від попередніх

покоління об'єктів, якими є визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їх частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культури та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього поглядів і зберегли свою автентичність [3].

1. Визначення культурних цінностей.

Культурні цінності охоплюють широкий спектр об'єктів, таких як:

Пам'ятки архітектури, історії та культури.

Твори образотворчого мистецтва, скульптури, книги.

Археологічні знахідки та інші предмети, що мають наукову або культурну цінність.

2. Правовий статус культурних цінностей.

Згідно з українським законодавством, культурні цінності можуть бути:

Власністю фізичних і юридичних осіб.

Об'єктами державної або комунальної власності.

Деякі культурні цінності, що мають особливу історичну або культурну значущість, підлягають особливій охороні та не можуть бути вільно відчужені.

3. Спадкування культурних цінностей.

Спадкування культурних цінностей відбувається за загальними нормами Цивільного кодексу України, з урахуванням особливостей, пов'язаних з їх статусом:

Спадкоємці: Культурні цінності можуть спадкуватися фізичними або юридичними особами, які мають на це право відповідно до заповіту або закону.

Процедури: Спадкування може включати укладення договору дарування або оформлення заповіту. Важливо, щоб у заповіті чітко зазначались об'єкти культурних цінностей.

4. Оцінка та облік культурних цінностей.

Для об'єктів культурної спадщини може знадобитися проведення експертної оцінки їх вартості, особливо у випадках, коли ціни можуть бути значними. Облік культурних цінностей проводиться у відповідних реєстрах, що допомагає контролювати їх обіг та захищати від незаконного вилучення.

5. Обмеження та контроль.

Держава має право контролювати обіг культурних цінностей. Деякі об'єкти не можуть бути предметом спадкування, якщо вони є частиною національного надбання або підлягають забороні на продаж чи виїзд за межі країни. Для цього необхідно отримувати спеціальні дозволи.

6. Міжнародні аспекти.

Україна також дотримується міжнародних стандартів охорони культурної спадщини, таких як конвенції ЮНЕСКО. Це відкриває можливості для міжнародної співпраці у сфері збереження культурних цінностей.

7. Суспільна відповідальність.

Спадкоємці культурних цінностей мають не лише правові, але й етичні зобов'язання. Вони повинні враховувати важливість об'єктів для суспільства та їх культурне значення, приймаючи рішення щодо їх використання.

Основні аспекти:

1. Визначення культурних цінностей: культурні цінності включають пам'ятки історії та культури, археологічні знахідки, твори мистецтва, наукові експонати тощо. Вони можуть бути як рухомими (картини, книги), так і нерухомими (пам'ятники, будівлі).

2. Правовий статус: культурні цінності можуть бути власністю фізичних або юридичних осіб. Однак певні об'єкти, які є частиною національного надбання, підлягають особливій охороні та не можуть бути вільно відчужені.

3. Спадкування: згідно з Цивільним кодексом України, культурні цінності можуть спадкуватися за загальними правилами спадкування. Однак спадкоємці повинні дотримуватися особливих умов, якщо ці цінності мають статус об'єктів культурної спадщини.

4. Оцінка та облік: передача культурних цінностей у спадок може вимагати оцінки їх вартості, а також дотримання процедури обліку у відповідних органах.

5. Обмеження: деякі культурні цінності не можуть бути предметом спадкування, якщо вони заборонені до продажу чи виїзду за межі країни. Такі об'єкти підлягають особливій охороні.

6. Державний контроль: Держава має право контролювати обіг культурних цінностей, зокрема, через необхідність отримання дозволів на їх відчуження або передачу.

Культурні цінності в Україні займають важливе місце в системі цивільного законодавства. Їх регулювання потребує комплексного підходу, що включає як правові, так і етичні аспекти. Забезпечення належного збереження і використання культурних цінностей є спільною відповідальністю держави, суспільства та спадкоємців, що сприяє збереженню національної ідентичності та культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.02.2003 р. № 435-IV. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст. 405.

3. Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України № 466. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF>.

Лепех Ю. С.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Діяльність органів кібербезпеки в Україні як напрям запобігання та протидії насильства в державі

Зважаючи на інтенсивний розвиток віртуального середовища в Україні та поширення використання інтернет-мережі, можемо констатувати необхідність нормативно-правового регулювання та практичного застосування системи кібербезпеки як в Україні, так і за її межами. Зазначимо, що тлумачення кібербезпеки є різних видів: офіційне та неофіційне. Офіційне роз'яснення вищевказаного правового терміну подається в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Неофіційне тлумачення здійснюється в наукових публікаціях та інтернет-мережах. Згідно із Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року визначено, що: «Кібербезпека – це комплекс процесів, практичних порад і технологічних рішень, які допомагають захищати важливі системи й мережу від кібератак» [1].

Науковці зазначають, що джерела загрози кіберзлочинності нерівномірно розподілені по всьому світу. Так, найпершою в рейтингу кіберзлочинності стала Росія (58,39 бала), за нею з великим відривом ідуть Україна (36,44 бала), Китай (27,86 бала), США (25,01 бала), Нігерія (21,28 бала) та Румунія (14,83 бала). Велика Британія посідає восьме місце у списку (9,01 бала) [2]. Результати роботи кіберполіції за 2023 рік: виявлено понад 3600 кіберзлочинів. За оперативного супроводу кіберполіції оголошено підозру понад 1700 особам за вчинення понад 3700 злочинів, що на 59% перевищує аналогічний показник у 2022 році. Направлено до

суду матеріали щодо 42 організованих злочинних груп, у тому числі 7 злочинних організацій, що на 83% перевищує аналогічний показник у 2022 році [2].

Необхідно зазначити, що у правовій науковій спільності не має достатньої кількості, а можна стверджувати про низьку кількість авторефератів на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, а тим більше відсутні наукові праці докторів юридичних наук у сфері кібервідносин [3]. Останнє пов'язано із відсутністю фахівців у сфері права інтелектуальної власності, що пояснюється тим, що навчальні посібники з даної навчальної дисципліни є складними для розуміння та сприйняття студентами і викладачами у тому числі [5].

Зважаючи на вищевказані статистичні показники, вважаємо, що кількість виявлених злочинів та порушень є досить незначною, що свідчить про неналежну організацію трудової діяльності суб'єктів протидії та запобігання кіберзлочинності.

Основними причинами кіберзлочинності є:

- 1) низький духовний, фізичний та освітній розвиток особи-кіберзлочинця;
- 2) низька ефективність діяльності компетентних державних органів;
- 3) відсутність у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України окремої глави, яка повинна передбачати кримінальні та адміністративні правопорушення у різних сферах використання віртуальної інформації.

Основними причинами останнього є:

- 1) психологічні аспекти;
  - а) воєнний стан в Україні;
  - б) відсутність освітніх та соціальних навичок;
- 2) соціальні аспекти, які пов'язані із новітніми технологіями та створенням інтернет-джерел;

3) економічні аспекти, які пов'язані із тимчасовою фінансовою нестабільністю.

Окремо необхідно зазначити, що у ч. 2 ст. 8 основного нормативно-правового акту, який регулює відносини захисту прав осіб у кіберпросторі, є перелік суб'єктів національної системи кібербезпеки, а саме:

- 1) Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації;
- 2) Національна поліція України;
- 3) Служба безпеки України;
- 4) Міністерство оборони України;
- 5) Генеральний штаб Збройних Сил України;
- 6) розвідувальні органи;
- 7) Національний банк України [1].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що основними суб'єктами, які здійснюють захист прав осіб у кібер-відносинах є правоохоронні органи України.

Окремо пропонуємо зазначити про необхідність чіткого визначення у законодавстві України фізичних та юридичних осіб усіх форм власності (приватної у тому числі), які беруть участь у забезпеченні механізму захисту прав осіб у кіберпросторі.

Наприклад, важливою складовою частиною механізму забезпечення та захисту прав осіб у віртуальному середовищі є діяльність таких приватних організацій, як «Київстар», «Приватбанк» та ін., діяльність служб безпеки яких повинні відповідати нормам чинного законодавства України.

Належне фінансове забезпечення суб'єктів механізму правових відносин у сфері захисту прав осіб від будь-якого виду насильства у кіберпросторі є одним із напрямів розвитку правової держави та належного функціонування громадянського суспільства.

Напрями створення належного механізму забезпечення та захисту прав осіб у кіберпросторі:

- 1) перевірка належності до громадянства України претендентів на посаду;
- 2) перевірка знань (у тому числі рівень володіння українською мовою) та освіти працівників, які претендують на посаду;
- 3) оцінка духовного та фізичного розвитку претендентів на посаду.

Механізм протидії та запобігання кіберзлочинності в Україні включає такі структурні елементи: 1) освітня перевірка; 2) державний контроль та нагляд; 3) належна адміністративна та кримінальна відповідальність винних у порушенні законодавства осіб.

Окремо пропонуємо зазначити, що працівники системи забезпечення та захисту прав осіб у кіберпросторі повинні мати: 1) вищу юридичну освіту; 2) спеціальні знання у IT-сфері; 3) спеціальні знання у сфері відносин, які є предметом їх діяльності (банківська справа, відносини зв'язку, освіта та ін.). Проте, зазначаємо, що вищевказане є необхідністю на нетривалий термін, а саме – перші 5 років після прийняття змін до чинного законодавства щодо вищевказаних освітніх вимог. У подальшому, пропонуємо, для претендентів на вищевказані посади отримувати вищу юридичну освіту, освітній ступінь бакалавра в IT-сфері та в інших необхідних напрямках (психології, педагогіки, економіки).

Насамкінець, пропонуємо подати загальноправову характеристику кримінально-правової відповідальності у сфері кібервідносин.

Окремо, необхідно зазначити, що у Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутні адміністративні правопорушення у сфері використання та застосування комунікаційних та технологічних систем.

Кримінальна відповідальність за кіберзлочини карається:

1) штрафом, обмеженням волі, позбавленням волі з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. Зважаючи на все вищевказане, пропонуємо також доповнити у правові норми Кримінального кодексу України, що у випадку настання летальних наслідків від кіберзлочинів, необхідно міру кримінальної відповідальності збільшити, що є компетентністю представників наукової спільноти у сфері кримінального права.

Пропонуємо також визначати кримінальну відповідальність за кіберзлочини у залежності від майнового стану порушника та його близьких родичів. А це означає, що якщо особа вчиняє порушення у віртуальному середовищі, то штраф можна визначати у залежності від кількості набутого нерухомого та рухомого майна батьків та інших близьких родичів. Також зазначимо, що зважаючи на економічну ситуацію в Україні у воєнний період необхідністю є штрафувати злочинців, а вже у випадку повторних кримінальних порушень позбавляти волі чи обмежувати її. Зазначимо, що під час пошуку правових джерел нормативно-правового регулювання кібербезпеки, у віртуальному середовищі відсутній доступ до наукових статей спеціалістів у даній сфері.

Вважаємо, що основними причинами останнього є:

1) відсутність бажання авторів статей реалізувати політику протидії та запобігання кібербезпеки в Україні та за її межами;

2) значна кількість порушень авторських прав або інших прав у сфері інтелектуальної власності, що призводить до плагіату – незаконного використання авторської інформації;

3) необхідність пошуку інформації у бібліотеках, де повинні знаходитися офіційні джерела публікації наукових статей з різних галузей права. Щодо останнього, то пропонуємо зазначити, що в останні роки рівень відвідування бібліотек та медіатек малолітніми та неповнолітніми

дітьми та їхніх батьків є низьким, що призводить до збільшення часу використання дітьми віртуальних засобів спілкування.

Вважаємо, що вищевказане є однією із передумов виникнення кібер-правопорушень та кіберзлочинів.

Отже, для запобігання та протидії кіберзлочинності необхідним є:

1) підвищення, а в деяких випадках, започаткування духовного розвитку особистості;

2) виховання у сімейному та родинному середовищі дисциплінованості дітей щодо часу використання комп'ютерних технологій, що має включати двогодинний ліміт інтернет-ресурсу. У цьому випадку необхідністю є залучення батьків до виховного процесу, що також передбачає вивчення правил поведінки у віртуальному середовищі та виховання самодисципліни;

3) зарахування до освітніх програм спеціальних предметів щодо протидії та запобігання злочинності у віртуальному середовищі;

4) підготовка бакалаврів щодо даної спеціальності;

5) внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо визначення відповідних видів юридичної відповідальності;

6) належна законна система державного нагляду та контролю у вищевказаній сфері.

Здобуття вищої освіти у сфері кібербезпеки є необхідним етапом належного функціонування та реалізації механізму протидії та запобігання насильства в Україні.

Необхідно звернути увагу на те, що освітній напрям підготовки працівників кібербезпеки, зважаючи на темпи зростання кіберзлочинності в Україні, в умовах сьогодення повинен здійснюватися з урахуванням матеріальних потреб суспільства та можливостей їхніх громадян.

А це означає, що у перші 7 років працівниками кібербезпеки можуть бути повнолітні громадяни України, які мають здібності в ІТ-сфері, в тому числі володіють іноземною мовою, пройшли відповідні курси та навчання, здали екзамен без будь-яких корупційних проявів мають нормальні показники роботи у кінцевому результаті.

У подальшому, пропонуємо все таки працівникам кібербезпеки отримувати вищу освіту у спеціальних навчальних закладах, та при необхідності проходити спеціальні курси. Але зазначаємо, що виключним у цьому питанні є кримінальне правопорушення передбачені в статті 369 Кримінального кодексу України «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі». Зважаючи на все вищевказане, можемо зробити висновок про те, що відсутність належного механізму протидії та запобігання кібербезпеки в Україні призводить до виникнення, поширення психологічного, економічного, сексуального, фізичного насильства, що є загрозою функціонування правової Української держави та розвитку громадянського суспільства. Щодо міжнародного досвіду запобігання та протидії насильства у сфері кіберзлочинності, то пропонуємо зазначити те, що належний економічний соціальний розвиток держав та суспільства сприяє відсутністю високих показників вчинення кіберзлочинів.

Список використаних джерел:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 24.09.2024 р.).
2. В Україні торік виявили 3600 кіберзлочинців. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3820636-u-peterburzi-zaavili-pro-vibuhi-ta-potuznu-pozezu.html> (дата звернення: 28.09.2024 р.).
3. Кравцова М. О. Кіберзлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання органами внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8da73c50-5c7d-4ae4-85b4-30fa7107489f/content> (дата звернення: 07.10.2024 р.).
4. Буяджи С. А. Правове регулювання боротьби із кіберзлочинністю: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Івано-Франківськ, 2018. URL : <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/1525> (дата звернення: 07.10.2024 р.).
5. Джунь В. В. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 432 с.

Наминанік Т. І.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Лепех Ю. С.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Заходи адміністративної відповідальності

Адміністративне стягнення – це матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка вчинила адміністративний проступок, у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного характеру [2].

Адміністративна відповідальність реалізується через застосування до винних осіб адміністративних стягнень.

Адміністративні стягнення, як правило, полягають у позбавленні або обмеженні певних прав, благ тощо. Цим досягається мета адміністративного стягнення: адміністративне стягнення є мірою відповідальності й застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником так і іншими особами. Проте покарання не є самоціллю, воно є необхідним засобом виховання правопорушника і запобігання правопорушенням. За вчинений проступок громадянин або позбавляється певного суб'єктивного права, або обмежується його правосуб'єктність, або на нього покладаються спеціальні «штрафні» обов'язки [3].

Систему адміністративних стягнень закріплено у ст. 24 КУпАП, у якій їх перераховано з урахуванням порядку зростання суворості:

попередження (ст. 26 КУпАП); штраф (ст. 27 КУпАП); штрафні бали (ст. 27-1 КУпАП); оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення (ст. 28 КУпАП); конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст. 29 КУпАП); позбавлення спеціального права, наданого певному громадянину, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 30 КУпАП); виправні роботи (ст. 31 КУпАП); громадські роботи (ст. 30-1 КУпАП); суспільно корисні роботи (ст.31-1 КУпАП); адміністративний арешт (ст. 32 КУпАП); арешт з утриманням на гауптвахті (ст. 32-1 КУпАП) [4].

До іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень може бути застосовано (крім передбачених у ст. 24 КУпАП) адміністративне видворення за межі України.

Попередження (ст. 26 КУпАП) застосовується як самостійна міра за вчинення незначних адміністративних порушень, а також щодо осіб, які вперше вчинили проступок і при цьому мають позитивні характеристики. Зміст попередження як міри адміністративного стягнення полягає в офіційному, від імені держави, осудженні протиправного діяння органом публічної влади й у попередженні правопорушника про неприпустимість таких дій надалі. Воно розраховане на виховний ефект і не зачіпає ні майнових, ні інших прав порушника [5].

Штраф (ст. 27 КУпАП) – це грошове стягнення, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених законодавством України. Він накладається на правопорушників в адміністративному або судовому порядку у випадках і межах, передбачених законом. Розмір штрафу визначається переважно щодо офіційно встановленого розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян або, в окремих випадках, у кратному розмірі до вартості

проїзду. Щодо посадових осіб, на відміну від громадян, чинним законодавством встановлено більш високі розміри штрафів [5].

Штрафні бали (стаття 27-1 КУпАП) є стягненням, що накладається на громадян за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, установлені КУпАП. Кожному громадянину, який має право керування транспортним засобом, щороку з початку року (з дня отримання права керування транспортним засобом) і до кінця року нараховується 150 балів [5].

У разі фіксації правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі від загальної кількості балів громадянина, який вчинив правопорушення, вираховується кількість штрафних балів. У разі якщо розмір стягнення у формі штрафних балів перевищує залишок балів громадянина, штрафні бали накладаються відповідно до залишку незалежно від розміру штрафних балів [5].

Оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст. 28 КУпАП) є специфічний вид грошово-матеріальних стягнень, накладених за вчинення адміністративних проступків із використанням спеціальних предметів, приладів або безпосереднім об'єктом яких є заборонений предмет. Оплатне вилучення цього предмета полягає в його примусовому вилученні в особи, яка правомірно ним володіє, та подальшій реалізації з переданням одержаної суми колишньому власнику за винятком витрат з реалізації предмета (ч. 1 ст. 28 КУпАП) [5].

Конфіскація предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення (ст. 29 КУпАП) полягає в примусовому безоплатному переданні цього предмета у власність держави за рішенням суду. Конфісковано може бути лише предмет, який є у приватній власності порушника, якщо інше не передбачено законами України. Конфіскація вогнепальної зброї, інших

знарядь полювання і бойових припасів не може застосовуватись до осіб, для яких полювання є основним джерелом існування. Конфіскація як адміністративне стягнення є судово-адміністративним заходом, що застосовується, як правило, як додаткове разом з основним стягненням [5].

Позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 30 КУпАП) застосовується за грубе або систематичне порушення порядку користування цим правом. Фактичне позбавлення спеціального права виявляється у вилученні відповідного документа, який надає таке право (посвідчення водія, посвідчення мисливця) [5].

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю призначається судом за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Цей вид стягнень застосовується до осіб-суб'єктів корупційних правопорушень, зазначених у п.1 частини 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» на строк від шести місяців до одного року, незалежно від того, чи передбачене воно в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КУпАП, коли з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, учиненого за посадою, особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [5].

Виправні роботи (ст. 31 КУпАП) застосовуються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і з відрахуванням до двадцяти відсотків заробітку в доход держави [5].

Громадські роботи (ст. 301 КУпАП) полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Громадські роботи призначаються

районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від двадцяти до шістдесяти годин і відбуваються не більш як чотири години на день [5].

Адміністративний арешт (ст. 32 КУпАП) – найбільш суворий захід адміністративного стягнення, який застосовується у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб [5].

Адміністративний арешт не може застосовуватись до вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до дванадцяти років, до осіб, які не досягли вісімнадцяти років, до інвалідів першої та другої груп (ч. 2 ст. 32 КУпАП), а також до військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів та осіб рядового і начальницького складів органу виконавчої влади з питань виконання покарань, органів поліції, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (ч. 1 ст. 15 КУпАП) [5].

Застосування адміністративного арешту не зумовлює судимості, не є підставою для звільнення з роботи і не перериває трудового стажу [5].

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 27.09.2024 р.).

2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Вид. третє. Київ : Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

3. Адміністративні стягнення / Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Вид. третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

4. Система адміністративних стягнень / Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ : Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

5. Види адміністративних стягнень / Адміністративні стягнення / Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ : Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

Павлюк Н. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Карпюк А. О.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

**Проблеми реалізації права на спадкування
в умовах воєнного стану**

У зв'язку із військово-політичними подіями, анексією та тимчасовою окупацією частини території України загальний підхід стосовно порядку спадкування був змінений Законом України від 12.02.2015 р. № 189-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення реалізації права на спадкування» [11].

Спеціальними правилами визначення місця відкриття спадщини стала ст. 91 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» [16] та ст. 111 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [13]. Цими нормами передбачено визначення місця відкриття спадщини за принципом «першої поданої заяви». Це означає, що у разі якщо останнім місцем проживання спадкодавця є тимчасово окупована територія або населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів [5,

с. 199]. Тобто за наявності визначених умов місцем відкриття спадщини є будь-яке місце на території України, де в установленому порядку подана заява, яку законодавець узагальнено називає заявами, що свідчать про волевиявлення щодо спадкового майна. До таких слід відносити заяви: про прийняття чи про відмову від прийняття спадщини, про видачу свідоцтва про право на спадщину, на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій установі), про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя, та інші заяви, що стосуються спадкування (підп. 2.1 п. 2 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5) [7].

Після введення Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64, затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 р. № 2102-ІХ, на всій території України воєнного стану 28.02.2022 року Кабінетом Міністрів України, було прийнято постанову №164 «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (надалі Постанова КМУ № 164) [3], якою визначалися певні обмеження на так звані ризикові нотаріальні дії, такі як заборона звернення стягнення на майно, що знаходиться у заставі, заборона відчуження майна на підставі довіреності виданої більше ніж місяць тому, зупинення строку для подання заяви про прийняття спадщини, при цьому всі ці положення постанови супроводжувались роз'яснювальною роботою Міністерства юстиції України, що потреба у цих обмеженнях викликана в першу чергу необхідністю захистити громадян, які в умовах війни не можуть отримати вільний доступ до органів нотаріату, тому на думку Міністерства юстиції України деякі статті ЦКУ можуть або не виконуватись зовсім, або трактуватись по іншому [6, с. 24-25].

Зокрема, у п. 3 Постанови КМУ № 164 зазначено, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час

дії воєнного стану, але не більше ніж на 4 місяці. Тобто, якщо за загальним правилом строк прийняття спадщини становив 6 місяців з дня відкриття спадщини, то зміни, що почали діяти з 06.03.2022, додали до цього строку ще 4 місяці. Передбачено, що під час дії воєнного стану свідоцтво про право на спадщину видається нотаріусом після закінчення строку для прийняття спадщини, тобто не через 6 місяців з дня смерті спадкодавця, а через 10 місяців з моменту його смерті або оголошення особи померлою [9].

Оцінюючи в рамках судової практики встановлені Постановою КМУ № 164 зміни спадкового законодавства, Верховний Суд України 31 січня 2023 р. виніс постанову, в якій зазначено, що, надаючи оцінку п. 3 постанови КМУ № 164, Верховний Суд вважає, що вона суперечить статтям 1270, 1272 Цивільного кодексу України, а тому не підлягає застосуванню [8]. У правовому обґрунтуванні свого висновку Верховний Суд вказує, зокрема, наступне: «...правила щодо строку на прийняття спадщини (початок перебігу, наслідки спливу) *регулюються Цивільним кодексом України, який прийнятий Верховною Радою України і є основним актом цивільного законодавства України; ... законодавець як у статті 1270 ЦК України, так і в інших нормах ЦК України, не передбачає допустимості існування такої конструкції як «зупинення перебігу строку на прийняття спадщини» та можливості в постанові Кабінету Міністрів України визначати інші правила щодо строку на прийняття спадщини. Отже, на думку Верховного Суду, пункт 3 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) суперечить статтям 1270, 1272 ЦК України, а тому не підлягає застосуванню» [8].*

Вказане судове рішення породило численні дискусії в юридичних колах та нотаріальній спільності щодо того, який строк застосовувати для

прийняття спадщини в умовах воєнного стану. Вже з 19 червня 2023 року така дискусія вирішена, адже строки прийняття спадщини в Україні повернулися до довоєнних норм, що передбачено нормами Постанови Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 р. № 469, які набирали чинності через місяць з дня офіційного опублікування [1, с. 143].

22 травня 2023 року Законом України від 23.02.2023 р. № 2923-IX «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України», внесено зміни до ст. 1221 ЦК, якими передбачено, що місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні такого майна, або вимоги кредиторів. На підставі отриманої першої заяви нотаріус заводить спадкову справу, яка підлягає державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [14].

Законом України № 2923-IX також доповнено статтю 13-1 Закону України «Про нотаріат» [15] частиною 4 такого змісту: «Нотаріальні дії щодо спадкових справ, передбачених частиною третьою цієї статті, можуть здійснюватися будь-яким нотаріусом на території України за зверненням спадкоємця» [15].

Отже, підставою заведення спадкової справи в умовах воєнного або надзвичайного стану є надходження на адресу будь-якого нотаріуса України, незалежно від місця відкриття спадщини, першої заяви (повідомлення, телеграми) про прийняття спадщини, про відмову від прийняття спадщини, про відмову від спадщини, заяви про видачу

свідоцтва виконавцю заповіту, заяви виконавця заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень, претензії кредиторів [1, с. 144].

30 січня 2024 року набрали чинності два закони, які вносять зміни у порядок відкриття та оформлення спадщини, а саме: Закон України від 08 листопада 2023 року № 3450-ІХ «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» [13]; Закон України від 08 листопада 2023 року № 3449-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» [10].

Законом № 3450-ІХ вносить зміни до ст. 1221 ЦК України та у «Прикінцеві та перехідні положення». Ст. 1221 ЦК України визначено, що місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна місцезнаходження основної частини рухомого майна [12]. Тобто, положення ст. 1221 ЦК України повернуто до редакції, яка діяла до 22 травня 2023 року.

Внесено зміни до Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, зокрема, п. 19 встановлено, що у період дії воєнного стану в Україні перебіг позовної давності зупиняється на строк дії такого стану. Пунктом 20 визначено, що у період дії воєнного стану в Україні та протягом двох років з дня його припинення строки, встановлені визначеними статтями Цивільного кодексу України, обчислюються з дня державної реєстрації смерті особи [12].

Згідно з п. 21, якщо місцем відкриття спадщини є тимчасово окупована територія або територія, на якій ведуться активні бойові дії, заяви в межах спадкової справи подаються нотаріусу незалежно від місця відкриття спадщини [2].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» забезпечується приведення законів «Про нотаріат», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» і «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» у відповідність до Закону № 3450-ІХ [10].

Проведений аналіз нормативно-правових актів, прийнятих у сфері спадкового права в період введення воєнного стану свідчить про їх невизначеність та нестабільність, «певну несистемність, винятковість і епізодичність, що може бути пояснено з урахуванням екстраординарності самого воєнного стану як юридичного факту» [4, с. 97-98] і, незважаючи на постійне оновлення спадкового законодавства, не вирішує всіх назрілих проблем щодо спадкування.

Список використаних джерел:

1. Баранкевич А. В. Механізм захисту спадкових прав неповнолітніх осіб в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Випуск 78: частина 1. С. 141-146.

2. Відсьогодні діють зміни у порядку спадкування – Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції м. Суми. URL : sumyjust.gov.ua

3. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022_#Text

4. Маковій В. П., Якимець О. І., Книш З. І. Правове регулювання спадкових відносин під час воєнного стану. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 4 (99). С. 93-107.

5. Печений О. П. До питання про природу прийняття спадщини та визначення місця її відкриття. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2017. С. 199-201.

6. Письменний О. О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С. 23-30.

7. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL : rada.gov.ua

8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 676/47/21 (провадження №61-8014св22). URL : Постанова від 25.01.2023 № 676/47/21 Верховний суд. Касаційний цивільний суд. URL : ligazakon.net

9. Прийняття спадщини в умовах воєнного стану. URL : legaid.gov.ua

10. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини: Закон України від 08 листопада 2023 р. № 3449-IX URL: rada.gov.ua

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення реалізації права на спадкування : Закон України від 12.02.2015 р. № 189-VIII. URL : ligazakon.net

12. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини : Закон України від 08 листопада 2023 року № 3450-IX. URL : rada.gov.ua

13. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL : rada.gov.ua.

14. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації

проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. URL : rada.gov.ua

15. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

16. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02.09.2014 р. № 1669-VII. URL : ligazakon.net

Підгородецька О. В.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»*

*Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

науковий керівник: Павлюк Н. М.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

*Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Особливості реалізації арештованого майна в Україні

Реалізація арештованого майна в Україні має свої особливості, що регулюються законодавством. Процес реалізації арештованого майна переважно стосується боржників, у яких майно підлягає конфіскації для покриття заборгованостей за рішенням суду або внаслідок адміністративних та виконавчих дій.

Правове регулювання даного питання здійснюється за допомогою Цивільного кодексу України, Закону України «Про виконавче провадження», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна», Кримінальний кодекс України (у випадках конфіскації майна в межах кримінальних проваджень). Війна внесла свої корективи, тож 14.06.2022 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України «Деякі питання примусової реалізації арештованого майна у виконавчому провадженні в період воєнного стану» [1].

У цьому наказі зазначено, що тимчасово, у період дії воєнного стану на території України, примусова реалізація арештованого майна у виконавчому провадженні здійснюється відповідно до Порядку реалізації арештованого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 29 вересня 2016 р. № 2831/5, з урахуванням особливостей, визначених

цим наказом. Також з набранням чинності цим наказом електронні аукціони, тобто аукціони за фіксованою ціною, з реалізації арештованого майна, яке знаходиться на території, включеній до Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) тощо підлягають зупиненню організатором електронних аукціонів, аукціонів за фіксованою ціною та можуть бути поновлені в певному порядку [2].

Реалізація арештованого майна здійснюється шляхом електронних торгів або за фіксованою ціною. Реалізація за фіксованою ціною застосовується щодо майна, оціночна вартість якого не перевищує 50 мінімальних розмірів заробітної плати. Реалізація за фіксованою ціною не застосовується до нерухомого майна, транспортних засобів, повітряних, морських та річкових суден незалежно від вартості такого майна [2].

Не реалізоване на електронних торгах нерухоме майно виставляється на повторні електронні торги за ціною, що становить 85 відсотків, а рухоме майно – 75 відсотків його вартості, визначеної в порядку, встановленому статтею 57 цього Закону. У разі повторної не реалізації майна нерухоме майно виставляється на треті електронні торги за ціною, що становить 70 відсотків, а рухоме майно – 50 відсотків його вартості. У разі не реалізації майна на третіх електронних торгах виконавець повідомляє про це стягувачу і пропонує йому вирішити питання про залишення за собою нереалізованого майна, крім майна, конфіскованого за рішенням суду [3].

Стягувач може виявити бажання залишити за собою нереалізоване майно. Тож у разі виявлення бажання він зобов'язаний протягом 10 робочих днів з дня надходження від виконавця відповідного повідомлення внести на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби або рахунок приватного виконавця різницю між вартістю нереалізованого майна та сумою коштів, що підлягають стягненню на його користь, якщо вартість нереалізованого майна перевищує суму боргу, яка підлягає

стягненню за виконавчим документом. За рахунок перерахованих стягувачем коштів оплачуються витрати виконавчого провадження, задовольняються вимоги інших стягувачів та стягуються виконавчий збір і штрафи, а залишок коштів повертається боржникові [3].

Отже, можна зробити висновок, що реалізація арештованого майна в Україні регулюється низкою законодавчих актів, що забезпечують правову основу цього процесу. Процес реалізації арештованого майна в Україні є важливою складовою виконання судових рішень, який здійснюється відповідно до норм законодавства та під контролем державних органів. Він передбачає низку процедур, які забезпечують ефективне виконання судових рішень, захист інтересів кредиторів та дотримання прав боржників.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання примусової реалізації арештованого майна у виконавчому провадженні в період воєнного стану : Наказ М-ва юстиції України від 10.06.2022 р. № 2343/5 : станом на 26 квіт. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0634-22#Text> (дата звернення: 07.10.2024 р.).

2. Примусова реалізація арештованого майна у виконавчому провадженні в період воєнного стану. LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі. URL : <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/prymusova-realizatsiya-areshtovanogo-majna-u-vykonavchomu-provadhenni-v-period-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 03.10.2024 р.).

3. Реалізація майна, на яке звернено стягнення. Південне міжрегіональне управління Міністерства Юстиції (м. Одеса). URL : https://www.just-dnipro.gov.ua/?view=viewnews&page_id=738 (дата звернення: 03.10.2024 р.).

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Дотримання екологічних прав у діяльності державних органів крізь призму безпосередньої та представницької форми демократії

Демократія, будучи однією з давніх та історично встановлених форм організації влади у суспільстві, характеризується повною наявністю інститутів безпосереднього народовладдя. Вона починається звідти, де створена та діюча система політико-правових інститутів, правил поведінки та структур, що активно забезпечують громадянам справжню реалізацію їх прав, зокрема екологічних та організовану участь у владі.

Демократія часто трактується як свобода. Звичайно, демократія являє собою сукупність ідей та вільних принципів, проте, вона містить у собі й практичні правила поведінки та способи їх реалізації, які сформувалися протягом довгої та, досить часто, болісної історії. На це наголошує Л. Шестак: «... це наповнення ідей свободи законним статусом і визначеними практичними способами її реалізації в житті суспільства» [1, с. 12].

Звичайно, що країни, які мають демократичний режим, демократичні засади організації та діяльність всіх суб'єктів політичної системи суспільства здійснюється демократично, можна стверджувати, що вони є такими, де панує демократія. «Сучасна політична демократія – це режим чи система урядування, за якої правителі є відповідальними за свої дії в публічній сфері перед громадянами, що діють опосередковано через конкуренцію і співпрацю їхніх представників», – зазначено у проєкті Зеленої книги Ради Європи щодо майбутньої демократії в Європі [2, с. 25].

Саме демократична держава найповніше висвітлює засаду народовладдя, яке виводить нас на два інститути демократії – пряма (безпосередня) та представницька. Розмежування форм прямої та представницької демократії відбувається по лінії способів участі громадян у здійсненні публічної влади. Громадяни можуть брати безпосередню участь у здійсненні державної влади. Тоді народ як єдине джерело влади має найбільший вплив на діяльність органів держави. Отже, він здійснює свою владу безпосередньо. Таку форму народного суверенітету називають прямою (безпосередньою) демократією.

В. Погорілко і В. Федоренко, вказують, що «пряме волевиявлення громадян, що не опосередковується будь-яким державним органом; єдність волі й суб'єкта її викладення; особливе коло суб'єктів, притаманне правовідносинам, що виникають в процесі безпосередньої реалізації народного суверенітету; безпосередня участь громадян у прийнятті державних рішень; надання права участі в прийнятті державних рішень усім правоздатним громадянам; імперативний характер рішень, прийнятих вільним волевиявленням громадян у формі голосування та відповідна форма їх правового закріплення» [3, с. 50].

Та дехто з учених вказує і на недоліки безпосередньої демократії. Поширена думка про те, що при прямій демократії проблематичне прийняття компетентних рішень, оскільки така дія при прямому народному правлінні, як правило, схильна до миттєвих та корисливих міркувань. Громадяни можуть не вникати глибоко в суть обговорюваних питань, якщо вони не зачіпають безпосередньо їхніх інтересів, навіть маючи бажання розібратися в конкретній проблемі, вони не завжди можуть це зробити, адже кожна окрема людина не є фахівцем з усіх питань. Необхідність участі у прийнятті некомпетентних рішень може викликати у самих громадян негативне ставлення до безпосереднього здійснення влади. О. Скрипнюк наголошує на тому, що чи не найважливішою проблемою, яка

постає у разі спроби застосування теорії безпосередньої демократії, є можливість гарантії прав меншості [4, с. 128].

Таким чином, незважаючи на вказані окремими вченими недоліки безпосередньої демократії, слід відзначити її позитивне значення. Адже функціонування інститутів прямого народовладдя дозволяє надати більшу легітимність прийнятим рішенням, що надає народу можливість вирішувати суспільно значущі проблеми, оптимально долати виниклі суперечності. У зв'язку з цим є підстави вважати, що сучасна демократія немислима без інституту народовладдя. Звичайно, саме завдяки прямій (безпосередній) демократії у суспільстві забезпечується вирішальна участь народу, дає простір прояві громадянської ініціативи, стабілізується ситуація в країні, правдиво реалізуються права тощо.

Та, звичайно, без інститутів представницької демократії не можливо обходитися. Так, Б. Кістяківський про народне представництво писав, що така форма демократії є найважливішою для розбудови правової держави. Він писав: «...престиж державної влади полягає не в її недосяжності або височині, а в тім, що вона дістає підтримку і підпір в народі. У такій державі влада і народ не протистоять один одному як щось вороже і чуже, разом з тим, і не зливаються цілком і не становлять щось неподільно існуюче. Їхня солідарність випливає зі спільності їхніх цілей, завдань та інтересів» [5, с. 247-248].

Сміливо можна констатувати, що інститути безпосередньої і представницької демократії є тісно взаємопов'язані між собою та повинні створювати певну систему, яка б характеризувалася, як справжня система, а саме: мета, цілісність, інтеграційність, саморганізованість, компромісність, була ієрархічною та відкритою. Як відомо, діалектична єдність заснована на взаємодії протилежних начал, їх взаємоперетворенні, суперечності й протиборстві, тотожності й відмінності, що становить внутрішній імпульс розвитку об'єктивної реальності й процесу її пізнання. Тільки при такому

розумінні єдності різних форм безпосередньої та представницької демократії можна вважати, що система представницьких установ державної влади повинна мати міцну самоуправлінську основу, що пряма демократія передує представницькій, надає їй сил та авторитету. Та, на жаль, через об'єктивні та суб'єктивні причини нам не вдається створити дієвий політико-правовий механізм забезпечення повної підконтрольності державних структур народові, забезпечити його визначальну участь в соціальному управлінні, а також досягнути належне дотриманням екологічних прав у діяльності державних органів.

Таким чином, хочеться підсумувати, що інститути безпосередньої та представницької демократії впливають на організацію влади народу над органами держави, тому є необхідність формування надійних інституціональних та інших гарантій, що забезпечують вираження в управлінських рішеннях волі народу, ефективний нагляд у додержанні екологічних прав представницькими органами держави.

Список використаних джерел:

1. Демократизація державно-правових інститутів як фактор організації суспільства : збірник матеріалів науково-практичного семінару (4 грудня 2007 р., м. Чернігів) / за ред. О. Г. Козинець. Чернігів : [б.в.], 2008. 92 с.
2. The Future of Democracy – Trends, Analyses and Reforms : A Green Paper for the Council of Europe. Strasbourg : Council of Europe, 2004. 135 p.
3. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність : монографія. Київ : Ін-т держави і права НАН України, 2000. 248 с.
4. Скрипнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). Київ, 2006. 368 с.
5. Кістяківський Б. Вибране. Київ : Абрис, 1996. XXXII. 472 с.

Флис І. М.

*кандидат політичних наук, доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Про доцільність виборів під час війни, маніпуляції та народну підтримку

З розвитком інформаційних потоків (провідної характеристики нового типу суспільства) особливого значення набувають соціальні мережі і месенджери як інструмент політичного маніпулювання. Соціальні мережі стають частиною будь-якого політичного процесу і створюють віртуальне середовище, яке змінює існуючу політичну реальність. Засоби масової інформації формують нову політичну реальність, в якій маніпуляційні технології перетворюються на ключовий інструмент керування політичною поведінкою мас. Вагома роль мовних засобів у процесі маніпуляції та вплив політичного дискурсу ЗМІ на формування громадської думки, використання притому різноманітних методів, зокрема таких, як нормалізація, евфемізми, прецедентні феномени та інше.

В українському суспільстві існує недовіра до органів влади та опозиції, а політичні сили бажають здобувати владу на виборах. Тому, під час виборів на перше місце висуваються технології, які здатні забезпечити прихильність виборців.

Україна перебуває в стані війни (називають гібридною) з північним сусідом (РФ), і в основу («фундамент») цієї війни закладено інформаційно-психологічні операції з використанням інформаційної, а не конвенційної зброї. Різновидом інформаційної зброї вважається пропаганда, яка не визнає кордонів і вражає цільову масову аудиторію «за сценарієм режисера» [1].

Пропаганда була й залишається одним із найефективніших інструментів впливу на внутрішню та зовнішню аудиторію, на тих, хто

приймає важливі державницькі рішення. Зважаючи на це, її методи постійно удосконалюються, а сучасні масмедіа стали дієвим каналом поширення пропагандистських повідомлень цільовим аудиторіям.

«Найвправнішим» суб'єктом квазіпропаганди нині визначено російський режим. Центр протидії дезінформації інформує про безпрецедентне зростання фінансування пропаганди федерацією, що є черговим свідченням величезної ваги, яку для російської влади має інформаційна складова війни проти України, і тому російські ІІсО та дезінформаційні кампанії в майбутньому лише посилюватимуться.

У жовтні 2023 р, як інформував Reuters, США опублікували звіт розвідслужб, у якому стверджувалося, що Москва використовує шпигунів, соціальні мережі та російські державні ЗМІ, щоб підірвати суспільну довіру до чесних демократичних виборів у всьому світі. Також зазначалося, що окрім США,¹⁷ інших держав стали мішенню для «менш виражених» атак. Як було заявлено у звіті розвідслужб, російські високопосадовці вважають ефективними операції впливу, спрямовані на підрив інституту демократичних виборів, тож мають намір і надалі діяти в цьому напрямку. Росія роками підкуповувала політиків та партії у більше ніж двох десятках країн на чотирьох континентах світу, витративши на це мінімум 300 млн дол. у спробі послабити демократичні системи та просувати близькі своїм інтересам сили.

Зростання інформаційних потоків, значна диференціація політичної інформації, багатоманіття її джерел спричиняє дезорієнтацію реципієнтів інформації. Найбільшою небезпекою для масової свідомості є політичне маніпулювання [2]. Політичне маніпулювання створює видимість демократії, і тому замість природного права суспільства приймати власні рішення йде нав'язування населенню необхідних рішень. Таким чином, відбувається не лише обмін, а й приховане управління, за яким громадянин перетворюється не на суб'єкт, а на об'єкт політики. З розвитком мас-медіа

до теми політичного маніпулювання зверталися дослідники масових рухів Г. Лебон, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Лассуел Г. Шиллер, Г. Франк, Е. Шостром та інші. В українському політологічному дискурсі особливості політичного маніпулювання досліджуються Т. Андрущенком, В. Воротинським, О. Шевчуком, Т. Ярошенком, О. Бойком, Л. Н. Єфтені і не тільки.

Маніпулятивні технології передбачають специфічні підходи до подачі інформації, вони широко використовують міфи, психологічний вплив на свідомість з метою формування в індивідів певних уподобань чи упереджень.

На сучасному етапі в Україні прецеденти політичного маніпулювання як у практиках політичного управління так і в передвиборчих перегонах набули значного поширення. Мета політичного маніпулювання – отримання, реалізація і збереження (нині дестабіліація на користь когось іншого) влади.

Приміром у мережі знову активізувалися розмови щодо можливості проведення виборів в Україні весною 2025 року. Однак, у повідомленнях ніхто не вказує про які саме вибори йдеться: місцеві, парламентські чи президентські. Тут постає доречним питання: хто хоче проведення виборів в Україні під час війни?

Про вибори навесні 2025-го говорять ті, хто дуже хоче їх проведення бо комусь це вигідно або ті, що дуже їх боїться потім. Аргументи, законність і доцільність проведення виборів завуальовуються [3].

Відповідно – цілі маніпуляторів зводяться до створення і поглиблення в масовій свідомості спеціальних негативних для консолідації суспільства міфів, а також вгадування соціальних очікувань і пропозицій оптимальних варіантів – виходу із війни, або образів кандидатів-лідерів чи програму прориву та інше. Маса бажають стабільності та покращання. Маніпуляція стала основним методом формування суспільної думки та порядку денного. Маніпулятивний вплив стає лідером порівняно з таким

технологіями як приховане управління, ігнорування, переконання та інші. Це призводить до поширення специфічних технік та маніпулятивних інструментів, серед яких можна виокремити:

- астротурфінг – це практика створення масових дезінформаційних кампаній або облікових записів у соціальних мережах, які мають просувати певну точку зору або порядок денний;

- троллінг (один з інструментів астротурфінгу) – процес розміщення в Інтернеті провокаційних повідомлень з метою посилення соціальної напруги шляхом порушення правил етичних норм комунікації в мережі Інтернет;

- використання фейкових (підробка) новин, особливо це стосується новин, опублікованих в інтернет-каналах;

- боти – автоматизовані програми, запрограмовані здійснювати певні дії, що імітують поведінку людини та спілкування на онлайн-платформах;

- політичний хейт – дії публічних осіб, спрямовані проти особи або групи осіб, що виражаються у заохоченні, розпаленні або ж просто висловленні ненависті за однією, або кількома ознаками (раса, етнічна приналежність, релігія, мова, національність, політичні вподобання, та ін.). Для кожного інформаційного жанру, поряд із загальними прийомами маніпулювання, існують і спеціальні засоби [4].

Шкода, але в Україні видача дозволеної інформації із показом неповної, перекрученої картини подій тощо є принципами роботи більшості мас-медіа в якій вагомому частку займають так звані «брудні» технології, оскільки ефективно маніпулюють свідомістю електорату.

На сьогодні актуальною становить необхідність національного регулювання інтернет-відносин, побудови дієвих методів захисту національного медіапростору та інформаційного середовища, яке зможе протистояти маніпулятивному тиску, викликам безпеки та пропаганди (Konakh, 2013). Щонайменше, в державі, громадському секторі повинен

сформуватися консенсус щодо того, що маніпуляції, фейки і інші елементи пропаганди для України є неприйнятними і не можуть бути виправдані ні необхідністю ведення «інформаційної війни», ні чимось іншим [5].

Протидією політичним маніпуляціям нині першочергово мають стати:

а) розширення повноважень органів які здійснюють контроль за фінансуванням політичних партій наступними повноваженнями та обов'язками: – перевірки поширеної у мережі Інтернет інформації та дезінформації, фейкової інформації (неналежної інформації); – вжиття адміністративних чи кримінальних заходів за порушення у сфері інформаційної безпеки у разі виявлення неналежної інформації, накладення відповідальності у цій сфері;

б) розширення повноважень органу у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів (на сьогодні це Міністерство культури та інформаційної безпеки України) щодо здійснення контролю за дотриманням зобов'язань щодо заборони розповсюдження фейкової інформації та вжиття заходів, у тому числі, складання адмін. протоколів та накладення адміністративних стягнень на винних осіб, запровадження фінансових санкцій та заборон продовження діяльності до таких суб'єктів.

Внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо закріплення окремих норм щодо розповсюдження неналежної інформації та застосування політичних маніпуляцій під час воєнного стану та посиленої відповідальності винних осіб шляхом накладення штрафів на фізичних осіб (наприклад, журналістів) та тимчасове обмеження діяльності або повне закриття та анулювання

документів юридичних осіб (засобів масової інформації, власників інтернет-ресурсів, соціальних мереж тощо).

Окрім класичних засобів протидії, у порядку національних кібероперацій більш універсальним механізмом протидії стали б спеціалізовані міжнародні угоди що покликані активно протидіяти дезінформації при безапеляційному дотримуватися принципу верховенство права країн в соціальних мережах та забезпеченні реалізації права громадян на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань які відповідають міжнародним стандартам.

Список використаних джерел:

1. Тихомирова Є. (2019). Пропаганда. *Глосарій. Навчальний енциклопедичний словник-довідник із питань інформаційної безпеки* / за заг. ред. д-ра. політ. наук, проф. Шуляк А. М. Київ : МПБП «Гордон», 366-369.

2. Євланова О. Місце феномена маніпуляцій в політичному дискурсі. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Київ. 2021.

3. Максимцева Н. О., Максимцев М. Г. Публічні маніпуляції під час виборчого процесу як загроза політичної безпеки та реалізації влади народу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 3. 2023. С. 11-19.

4. Кривошеїн В. (2015). Іміджологема політична. *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотоври)* / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ–2000, 492 с.

5. Вакуленко А. Політичне маніпулювання в умовах інформаційного суспільства: український контекст. *Сучасне суспільство : політичні науки соціологічні науки культурологічні науки*. 2023. № 2. С. 26-41.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Поняття агресії в міжнародному праві

Поняття агресія часто застосовується поряд з використанням понять збройний конфлікт і війна. У зв'язку з цим потрібно визначити зміст поняття агресія. Використовується поняття агресія давно і часто, проте навіть в міжнародному праві довгий період часу виявлялися вагання з визначенням і закріпленням поняття агресії в міжнародних документах. Але збройні конфлікти та війни, які періодично виникали в державах призвели до необхідності визначити поняття агресії та дій, які відносяться до агресії.

В 1974 році прийнято Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» (далі – Резолюція), яка стала втіленням міжнародної позиції вирішення вказаного питання і закріпила на міжнародному рівні визначення поняття агресії з метою подальшого застосування [1].

Позитивним в міжнародному документі варто відмітити наявність визначення поняття агресія і переліку дій, які визнаються проявами агресії, причому не залежно від наявності війни між державами.

В Резолюції визначено, що «агресія – це застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй» [1].

Проаналізувавши визначення можна виділити наступні властиві ознаки агресії держави:

- застосовується збройна сила, поняття можливого застосування зброї не уточнено, можна припустити використання різних видів зброї;
- збройна сила застосовується державою;
- направленість проти державного суверенітету, територіальної недоторканості чи політичної незалежності держави;
- здійснення іншим чином, який несумісний із Статутом ООН.

Перелік випадків агресії передбачає вторгнення або напад на територію іншої держави, військову окупацію, анексію, бомбардування, застосування зброї, блокада портів або берегів держави, напад на сухопутні, повітряні чи морські сили держави, засилання найманців, які здійснюють акти збройної агресії [1].

Проте, задовго до Резолюції закріплено принцип «заборони ведення агресивної війни» в Паризькому пакті 1928 року, а після Другої світової війни вказане правило закріплене в п. 4 ст. 2 Статуту ООН в наступному вигляді: «загроза силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, або будь-яким іншим способом, несумісним з цілями ООН» [2, с. 148].

Правознавці називають вчинення агресії найтяжчим та небезпечним міжнародним злочином, найсерйознішою формою незаконного застосування сили [3, с. 332].

Визначивши поняття агресії потрібно наступним проаналізувати поняття збройної агресії Російської Федерації проти України.

В енциклопедії історії України збройна агресія Російської Федерації проти України визначається з позиції сукупності воєнних, політичних, економічних, інформаційних, інших ворожих дій проти української держави та суспільства. Визначена мета вказаних дій, яка полягає у посяганні на незалежність України, заперечення європейської та

євроантлантичної інтеграції, привласнення території, зменшення потенціалу та дестабілізація суспільно-політичної ситуації та інші заходи.

В діях Російської Федерації присутні ознаки порушення Резолюції, що пояснюється присутністю військ на території України, здійсненням окупації частини території держави, іншими порушеннями міжнародних документів. Для проявів збройної агресії не передбачено терміну давності [4].

Відносно пояснення агресії Російської Федерації на території нашої держави 2 березня 2022 року прийнято Резолюцію ООН «Агресія проти України». У цьому документі засуджуються дії Російської Федерації, які порушують Статут ООН і вимагається припинити застосування сили проти України чи проти держав ООН, звертається увага на необхідності вирішення міжнародних спорів мирними засобами [5, с. 215].

При застосуванні агресії чи веденні агресивної війни повинна наступати міжнародна відповідальність. Агресивна війна визнається злочином проти міжнародного миру.

В Статуті Міжнародного кримінального суду злочини агресії визначаються з позиції планування, підготовки, ініціювання чи вчинення особою, яка наділена можливістю здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту ООН [5, с. 215].

Список використаних джерел:

1. Єделєв Р., Короткий Т. Співвідношення понять «держава-агресор» і «сторона міжнародного збройного конфлікту». *Юридична Газета online*. URL : <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/spivvidnoshennya-ponyat-derzhavaagresor-i-storona-mizhnarodnogo-zbroynogo-konfliktu.html>
2. Гарасимів В. Збройна агресія: правовий аналіз. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1. Т. 2. С. 145-151.
3. Шабан Ю. Поняття агресії в міжнародному праві. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 331-336.
4. Головка В. В. Збройна агресія російської федерації проти України. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2021. 773 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=zbroyna_agresija_rosijskoji_federatsiji_proty_ukrajiny
5. Лященко А. М. Критерії визначення поняття «агресивна війна» у кримінальному праві України. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 213-217.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Ахек'ян А. М.

*кандидат фізико-математичних наук, професор МКА, директор
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Якіменко Н. І.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Притула В. В.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Теоретичні аспекти інформаційної безпеки бізнесу в сучасних умовах

У сучасних українських реаліях, де панує висока нестабільність як всередині країни, так і на міжнародній арені, підприємства вимушені адаптувати свої бізнес-стратегії. Одним з ключових елементів виживання та успіху в таких умовах є широке використання інформаційних технологій. Сьогодні інформація стала одним з найцінніших ресурсів, який визначає економічний потенціал не лише окремих компаній, а й цілих держав. Однак, з розширенням цифрової трансформації зростає і вразливість економічних систем до кіберзагроз та інших ризиків, пов'язаних з інформаційною безпекою.

Питанням забезпечення інформаційної безпеки приділяють значну увагу вітчизняні науковці В. С. Цимбалюк, А. І. Марущак, О. В. Герасименко, А. В. Козак, О. А. Сороківська, М. І. Зубок, Є. І. Низенко та ін. Саме проблематику інформаційної безпеки підприємства спостерігаємо

у працях І. М. Близнюка, В. М. Щербини, В. О. Бондаренко, І. Л. Бучило, Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьова та ін. Проте, не дивлячись на численні дослідження сутності поняття інформаційної безпеки, вчені не дійшли згоди, щодо єдиного погляду на зміст даного поняття.

В. С. Цимбалюк [1] у своїх дослідженнях наголошує, що інформаційна безпека – це певний стан інформації, в якому забезпечується збереження певних властивостей інформації, які наперед визначені політикою гарантування безпеки бізнесу, зокрема.

На думку М. Ю. Танцюри [2], інформаційна безпека бізнесу повинна сформувати сукупність засобів необхідних для захисту інформаційних засобів та інформаційної інфраструктури в процесі обміну, обробки та зберігання інформації підприємства. Варто відмітити, що ми погоджуємося із даним твердженням, оскільки інформаційна безпека повинна відповідати потокам інформаційних загроз та небезпек у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

Звернімо увагу, що О. І. Крюк [3] інформаційну безпеку розглядає із декількох позицій – захист людини; юридичних осіб; суспільства і держави. Крім того вчений наголошує, що інформаційна безпека – це більш глобальне поняття ніж просто захист інформації бізнесу, інформаційна безпека має ключове значення для розвитку суспільства, підприємств, установ, організацій, держави, людини. Такого самого погляду на розуміння сутності інформаційної безпеки дотримується С. Ф. Гуцу [4], який зазначає, що інформаційна безпека впливає із потреб у захисті інформації у першу чергу, людини, суспільства, держави та суб'єктів господарювання, не залежно від внутрішніх та зовнішніх чинників.

Важливими складовими інформаційної безпеки виступають:

1. Обсяг інформаційного продукту, який щодня зростає у геометричній прогресії в умовах сьогодення (цифрових технологій, глобалізації, розвитку соціальних та локальних мереж).

2. Здатність мереж витримувати зростаючий обсяг інформаційного навантаження.

3. Створення можливостей для керування інформаційних потоків.

4. Здатність виробляти, розповсюджувати інформацію.

5. Відкритість доступу до всіх можливих інформаційних мереж.

Варто відмітити, що у більшості наукових дослідженнях інформаційної безпеки, вчені виділяють три важливі аспекти, які об'єднують інформаційну безпеку (рис. 1) формування захисту інформаційної безпеки, організація захисту та здійснення контролю інформаційного простору суспільства (населення, юридичних осіб, держави), гарантування та підтримання належного рівня інформаційної достатності у країні.

Рис. 1. Формування інформаційної безпеки

Джерело: розроблено автором на основі [1-4].

Інформаційну безпеку бізнесу у сучасних умовах господарювання можна поділити на ряд підсистем:

це, по-перше, комп'ютерна безпека;

по-друге, безпека даних, яка є вкрай важливою не тільки для суб'єктів підприємницької діяльності, а й для суспільства та держави;

по-третє, безпека програмного забезпечення;

по-четверте, безпека комунікацій або її ще називають безпекою мереж.

Інформаційна безпека – критично важлива та багатогранна проблема, складність та глибина якої потребує безперервного проведення якісних наукових досліджень. Останні дозволять як сформувати велику науково-теоретичну базу щодо стану та перспектив застосування інформаційної безпеки на рівні суб'єктів господарювання, а й стане серйозною теоретичною підмогою для фахівців з інформаційної безпеки [5].

На наш погляд, інформаційна безпека бізнесу складається з набору засобів, методів та робіт, орієнтованих захищати інформацію підприємства від зовнішніх загроз та внутрішніх ризиків. Таким чином, інформаційна безпека компанії стає важливим чинником стабільного функціонування, ефективна реалізація якого сприятиме не тільки збереженню комерційних таємниць, але й дозволить попередити можливості непередбачуваних фінансових втрат.

Список використаних джерел:

1. Цимбалюк В. С. Окремі питання щодо визначення категорії «інформаційна безпека» у нормативно-правовому аспекті. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. Київ, 2004. № 8. С. 30-33.

2. Танцюра М. Ю. Забезпечення ефективності системи інформаційного забезпечення підприємства (на прикладі туристичних підприємств АР Крим) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 / Таврический Национальный университет им. В. И. Вернадского. Сімферополь, 2012. 21 с.

3. Крюков О. І. Інформаційна безпека держави в умовах глобалізації. *Державне будівництво*. Київ, 2015. № 2. С. 36.

4. Гуцу С. Ф. Правові основи інформаційної діяльності : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т». 2009. 48 с.

5. Кицюк В. М., Пупинін О. С. Інформаційна безпека підприємства: теоретичний аспект. *Сучасний захист інформації*. 2024. № 2 (58). С. 103-108.

Байцар О. Й.

старший викладач

*кафедри психології та соціально-гуманітарних наук
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Наконечна О. Я.

старший викладач

*кафедри психології та соціально-гуманітарних наук
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Ган А. А.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Формування духовної культури через менталітет та мову

Духовність є інтегративною якістю особистості, що визначає духовні цінності, які створюють гуманізм, людське відношення до інших людей, а також забезпечують духовний розвиток особистості. Духовний розвиток – це процес індивідуально-особистісного залучення до духовної культури соціуму, оволодіння загальнолюдськими, національними, соціокультурними цінностями і досвідом всього людства в результаті самостійного творчого розвитку кожної людини і її духовно-практичної діяльності. Головним для кожної людини є виховання і самовиховання. Виховання духовності особистості вважається наслідуванням етичних законів, застосування мистецької і творчої діяльності, вивчення здобутків світової і національної культури, що за своєю сутністю є процесом формування людини. Самовиховання є прагненням кожної людини до самовдосконалення. Особистість має прагнути до самоствердження у

різних видах діяльності. Важливою лінією самовиховання є самовідповідальність, а основою самосвідомості людини є здатність до розвитку саморегуляції, діяльність самопізнання. Потреба особистості в духовності актуалізується ще до того, як вона зможе оформити індивідуальну і суспільну мораль і, таким чином, гармонізувати своє життя. Мораль через свою природу не здатне людину примусити бути людиною, проте її принципи виховання спроможні, за допомогою людської волі, ліквідувати внутрішню напругу у глобалізованому світі. Духовність є здатність особистості формувати власний внутрішній всесвіт на основі національних і загальнолюдських цінностей, завдяки чому реалізується ототожнення людини. Духовність формується завдяки мові, способом усвідомлення мовного явища до механізму трансляції сенсу. Завдяки мові результати пізнання здатні закріпитися в пам'яті. Передача засобами мови і людського досвіду від покоління до покоління, можлива лише завдяки її закріпленню у символічній і знаковій формі. Мова є механізмом реалізації духовного, тому ще вона є засобом соціокультурної самоідентифікації особистості. Зміст мовної самоідентифікації людини полягає у «сукупності мовно-рефлексивних процесів і активного, свідомого застосування засобів мови особистістю у момент декларування привласнених цінностей і у момент отримання схвалення своєї ідентичності конкретним оточенням» (2).

Мова виконує багато функцій: ідентифікація людей у кордонах певної соціальної групи, номінативна функція, адаптивна, думкотворча, комунікативна, когнітивна, акумулятивна, регулятивна. Виконання таких мовних функцій виконується в рамках структур духовності людини: свідоме-несвідоме. При цьому кількість мовних функцій збільшується в аспекті самосвідомого. Об'єктивація свідомості людини виконується за рахунок спілкування і праці. Пошук істини людиною причетний до духовних перетворювань, які має виконати людина у власному

внутрішньому світі. Лише через страждання перетворень людиною здійснюється вихід в нові виміри буття, тобто, таким чином, особистістю осягається істина. При цьому самоусвідомлення має вигляд відтворення єдності людини з самою собою, тобто відбувається самототожність. Наш світ насичений не лише міжіндивідуальними комунікаціями, але і комунікаціями індивіду з витвору інших. Таким чином, для сучасності, в порівнянні з минулим, є типовим деяке зменшення міжособистісного спілкування. Даний факт обумовлює створення іншої шкали цінностей, що неминуче призводять до утворення нового типу духовності, а точніше до нового соціально-історичного усвідомлення.

Кожна епоха, культура, особистість утворюють власну систему значень, яка відбиває деяку специфіку світогляду, засобів діяльності і фіксується у вигляді мови. Тобто, розуміти мову – означає не лише інтерпретувати знаки соціального життя, а також бути долученим до процесу буття (4).

Формування духовної особистості залежить від активності і волі, проте суттєво обмежується рівнем попереднього історичного розвитку соціуму. Гармонійна сполучність матеріальної та ідеальної діяльності є однією з характеристик духовності особистості. Особливості формування духовної культури людини обумовлені трансформацією українського суспільства. В сучасному українському суспільстві становлення духовності особистості на собі має певний відбиток світових глобалізаційних і трансформаційних процесів у суспільстві і ґрунтується на автентичному національному менталітеті. В комплексі це є об'єктивними причинами сучасного стану духовного розвитку особистості. Процеси глобалізації в світі, маючи позитивні перспективи та негативні наслідки для розвитку людства, також відбиваються і на розвитку окремої особистості. Ми маємо на увазі під негативним наслідком посилення нерівності розвитку національних спільнот. Стрімкий технологічний і технічний прогрес

перетворив країни, які мали стабільні показники соціально-економічного розвитку в більш спроможні країни, а країни третього світу стають ще більш бідними. Економічний розвиток кожної країни формує підґрунтя для розвитку кожної особистості, обумовлюючи наявність часу і сили, якими може скористатися людина.

Особливості формування духовної особистості обумовлені ментальністю українців. Духовний ріст людини неможливий без усвідомлення нею власної національної особливості, а також приведення її у відповідальність з розвитком світу і соціуму. Це все означає, що історичний досвід українського народу в якому сформувалися ідеали свободи, індивідуалізму, віри, оптимізму, гумору додають особливостей формуванню духовної культури українського громадянина. Кожний з таких ідеалів українського суспільства робить свій внесок в даний процес. Доля українського народу історично так склалася, що досвід української державності є віддаленим у часі і недостатнім у сьогоденні, додає сучасному українцю спрямованості, колориту, творчості, самобутності, самостійності, проте такі гарні якості в своїх крайностях трансформуються у індивідуалізм, який заважає суспільному будівництву і розумним колективним тенденціям. Ми вважаємо, що національними особливостями формування духовної культури українця можна сміливо вважати оптимізм і гумор, які також зґрунтовані в ментальності українського народу, причому це є найоптимістичнішим способом, який особистості дозволяє водночас зорієнтуватися і підбадьорити себе. Оптимізм і гумор можна вважати своєрідними інструментами формування духовної цілісності особистості в умовах українського суспільства. Взагалі, цілісний національний портрет українця можна скласти з праць дослідників української історії і він вийде дуже привабливим: шанобливим ставленням до жінки і старших поколінь і автохтонною демократичністю суспільного життя (В. Антонович), полярними модусами екзистенційного відношення до життя

(О. Кульчицький), поетичним ставленням до природи (М. Костомаров), самостійністю української культури (М. Хвильовий). В цілому природа ментальності українця є подвійно-парадоксальною [6]. Однією з них можна сміливо вважати перервність українських культурних традицій (О. Забужко), яка знаходиться в дисфункції історичної пам'яті народу, що є ключовим моментом конструювання національної ідентичності, що і пояснює поліхромність української дійсності і подвійно-парадоксальну природу української ментальності. Остання в собі приховує полюсні можливості самореалізації особистості, оскільки це є актуальною потребою духовного зростання українського народу. Прагнення до високих можливостей втілюються у баченні специфічної духовної ролі українського етносу. Вознюк О. Ю. і Вірковський А. П. це вбачають тією причиною, з якої витікає своєрідна духовна роль українського етносу.

На сьогоднішній день вчені-лінгвісти активно займаються дослідженнями, пов'язаними з нашою мовою та мисленням. Вже доведено, що мова безпосередньо впливає на спосіб думок, на особливості їхнього вираження. Дивно те, що через мову можна побачити не лише спосіб мислення однієї людини, а й цілої етнічної групи.

Розглядаючи менталітет суспільства як систему установок, ми відносимо до їх числа мовну установку. Виділення мовної установки із загальної кількості глибинно-психічних соціально-культурних установок зумовлено складним характером взаємовідносин феноменів менталітету та мови. Справедливо припустити, що менталітет, який значною мірою детермінується соціальними умовами, виявляється у мовних особливостях нації, народних способах соціального спілкування. Мова, своєю чергою, надає певний вплив на процес становлення та функціонування соціального менталітету і ментальності окремої особистості.

Таким чином, складнощі формування духовної цілісності сучасного українця обумовлені особливостями ментальності, трансформаційними і

глобалізацій ними процесами суспільства. Такі труднощі та ускладнення пояснюються зростанням в системі духовної ролі особистості. Кажучи іншими словами – то є вимоги еволюції людини, які вона має виконати у зв'язку з цим актуалізується питання механізмів формування духовної культури особистості в умовах сучасного українського суспільства. Формування духовності особистості залежить також від активності і волі, хоча вони і обмежуються рівнем попереднього історичного розвитку суспільства. Однією з характеристик духовного життя особистості є гармонійна сполучність матеріальної та ідеальної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Антоненко Т. Л. Психологія духовності. *Духовність особистості методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць / гол. ред. : Г. П. Шевченко. Вип. 4 (10). Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2005. С. 15-18.
2. Будз В. П. Почуття як духовні засади розвитку людства в епоху глобалізації та українська перспектива. Київ : Національна академія управління, 2005. С. 114-116.
3. Воронкова В. Г. Метафізичні виміри людського буття (проблеми людини на зламі тисячоліть). Запоріжжя, 1999. 173 с.
4. Павлов В. І. Духовність як екзистенційний простір особистості. *Пост сучасність: проблеми духовної свободи особистості* : монографія / за ред. канд. філос. наук О. О. Сердюк. Донецьк, 2006. 249 с. С. 135-143.
5. Каташинська І. В. Віртуальна освіта і формування духовних і пізнавальних орієнтирів особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць / гол. ред. : Г. П. Шевченко. Вип. 4 (10). Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля 2005. С. 104-111.
6. Вірковський А. П., Вознюк О. В. Про особливу духовну роль українського етносу. *Актуальні проблеми моделі освіти та здоров'я: шляхи духовного розвитку людини і суспільства* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : КПІ, 2005. С. 9.

Дорошенко А. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Комарницький М. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Оліховський В. Я.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Дослідження теорії Абрахама Маслоу

як важлива складова мотивації персоналу підприємства

Теорія ієрархії потреб А. Маслоу. Одним з перших дослідників, хто створив свою теорію мотивації в 40-х р. ХХ-го століття, був Абрахам Маслоу [2, 15].

Отже, процитуємо: «В основі теорії Маслоу покладені такі основні положення й ідеї:

люди постійно відчують певні потреби;

явно виражені потреби, які відчують люди, можна об'єднати в окремі групи;

групи потреб людей ієрархічно розміщені стосовно одна одної;

потреби, якщо їх не задовольнити, спонукають людину до дії
Задоволені потреби більше не справляють мотиваційного впливу на людину;

якщо одну потребу задоволене, то на її місце стає інша незадоволена потреба;

звичайно людина має одночасно кілька потреб, що взаємодіють;

процес задоволення потреб відбувається знизу вгору. Потреби, які

перебувають до основи «піраміди» ближче, потребують першочергового задоволення;

потреби вищого рівня починають активно впливати на людину після того, як задоволені потреби нижчого рівня» [1].

Важливо наголосити на тому, що вторинні потреби завжди впливають із первинних. Тобто, вони можуть бути повністю задоволені, якщо первинні потреби задоволені – на цьому етапі дуже важливо відзначити, що потреби не завжди можуть бути повністю реалізовані.

Потреби людей Маслоу об'єднав у п'ять основних груп, назви яких та ієрархія показані на рис. 1.

Рис. 1. Ієрархія потреб А. Маслоу

Або абсолютно несвідомо, тобто ті, в яких людина взагалі не усвідомлює мотиваційного зв'язку – тоді вона може бути підштовхнута до вчинків, які вона не розуміє, або вона свідомо не хоче їх робити, тому що вони для неї в даний момент не вигідні – це насправді.

У таких випадках це основний принцип неврозу, де звички як джерело мотивації – принцип полягає в тому, що протягом усього нашого життя ми прагнемо виконувати певну діяльність частіше або навіть регулярно.

Крім того, переважно в ситуаціях, які типові для нас через регулярність ці дії повторюються, і вони потім стають певним чином нашими стереотипами або звичками – тому ми можемо визначити звичку як повторюваний, фіксований і автоматизований спосіб людської діяльності в складній ситуації.

У такому випадку, тут виникає цікавий логічний ланцюжок, коли людина починає стереотипно вирішувати певні ситуації та проблеми, формується звичка і поступово залежність від цього звичного способу вирішення – це власне принцип виникнення залежності [6].

Інтереси як джерело мотивації – інтерес є різновидом більш постійної спрямованості людини на певну предметну сферу або явища. Він поступово розвивається як певна специфічна сукупність мотивів, які все частіше і неодноразово з'являються в житті даної людини. Тобто мотивація в напрямку особистих інтересів дуже важлива для розвитку і збагачення людини в зв'язку з її індивідуальною структурою особистості.

Наприклад, ми можемо сказати комусь, що скільки діяльності, і скільки людей, стільки і різних інтересів, тобто інтерес також є вирішальним параметром у напрямку мотиваційної спрямованості кожної людини.

Цінності як джерело мотивації в процесі набуття життєвого досвіду людина стикається з великою різноманітністю фактів. Вона намагається розпізнати ці факти і надати їм певний сенс у своєму житті, тобто певну цінність для себе – тоді людина може надавати цінність речам з точки зору власної користі або з точки зору користі всього суспільства людей [3].

У процесі розвитку людина приймає саме основну оцінку свого найближчого соціального оточення, тобто вона поступово створює т. зв. карти цінностей, які стають частиною його індивідуальної системи цінностей.

Тут система цінностей є дуже важливою річчю для кожного, оскільки вона впливає на конкретні дії людини в різних ситуаціях – ймовірно, що людина буде мотивована діями, які призведуть до більш важливого і вищого факти відповідно до ціннісної ієрархії. А саме до фактів, яким людина приписує високу позитивну цінність у своєму житті, і, навпаки, вона буде уникати речей, яким вона приписує негативну цінність.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук Ю. А. Зарубіжний досвід мотивації персоналу в розрізі японської моделі. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*: зб. наук. пр. / гол. ред.-видав. ради Н. І. Чухрай. 2016. № 846. С. 11-15.
2. Біловодська О. А., Кириченко Т. В., Савченко О. Ю. Мотиваційна політика як фактор підвищення іміджу промислового підприємства в контексті управління людськими ресурсами. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 181-184.
3. Богацька Н. М. Мотивація як основний чинник підвищення ефективності праці на підприємстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 210-214.
4. Дубровіна К. Мотивація як функція менеджменту. *Вісник Київ. ін-т бізнесу і технологій*: збірник / відп. за вип. Р. О. Язініна. Київ, 2016. Вип. 2 (30). С. 40-42.
5. *Економіка праці*: навч. посіб. / за заг. ред. Г. В. Назарової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 330 с.
6. Єфіменкова О., Язініна Р. Мотивація як елемент управління персоналом. *Київ. ін-т бізнесу і технологій* / редкол.: В. В. Пастухова та ін. Київ, 2014. Вип. 1 (23). С. 118-121.

Квасній З. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту організацій, економіки та підприємництва, Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Васюта Ю. О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Законодавче регулювання розробки та реалізації стратегій управління територіальними громадами

Управління територіальними громадами є критично важливим для забезпечення їх сталого розвитку, соціальної стабільності та економічного зростання. Правильне застосування правових норм і стратегічних підходів у цьому процесі може суттєво вплинути на ефективність управлінських рішень. Стаття розглядає основні правові аспекти, які слід враховувати при розробці та реалізації стратегій управління територіальними громадами.

Один із ключових аспектів у розробці стратегії управління територіальними громадами – це відповідність діючому законодавству. В Україні основні правові норми, що регулюють місцеве самоврядування, включають Конституцію України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державні фінанси», а також численні підзаконні акти. Ці документи визначають права та обов'язки органів місцевого самоврядування, механізми фінансування, а також основи планування і реалізації місцевих ініціатив.

Стратегічне планування є важливим інструментом для управління територіальними громадами. Воно передбачає розробку довгострокових планів, які відповідають інтересам громади і враховують її соціально-економічний контекст. Законодавство України передбачає обов'язковість стратегічного планування для місцевих органів влади, зокрема через

затвердження програм соціально-економічного розвитку. Правильне використання стратегічного планування допомагає виявити потреби громади, ефективно розподілити ресурси та залучити інвестиції.

Однією з основоположних вимог правового регулювання є забезпечення участі громади в управлінні. Законодавство України гарантує права мешканців на участь у розробці та реалізації місцевих стратегій через консультації, громадські слухання та інші механізми зворотного зв'язку. Залучення громадськості до управлінських процесів сприяє більш точному врахуванню потреб населення та підвищенню прозорості прийняття рішень.

Фінансування є критичним аспектом при реалізації стратегії управління територіальними громадами. Законодавство регулює питання місцевого бюджету, в тому числі джерела доходів, витрати та фінансову відповідальність. Органи місцевого самоврядування повинні дотримуватися принципів фінансової прозорості, планування та контролю за використанням бюджетних коштів. Важливо також враховувати можливість залучення додаткових ресурсів, таких як гранти, кредити або інвестиції.

Забезпечення ефективності реалізації стратегій управління територіальними громадами можливе лише за умови регулярного моніторингу та оцінки результатів. Законодавство передбачає необхідність оцінки ефективності реалізації програм та проєктів, що дозволяє вчасно коригувати стратегії та забезпечувати досягнення поставлених цілей.

В умовах постійних соціально-економічних змін, законодавчі та регуляторні вимоги можуть змінюватися. Тому, для забезпечення актуальності та ефективності стратегій управління, органи місцевого самоврядування повинні бути готові до адаптації своїх планів і практик у відповідь на нові виклики і можливості.

Правові аспекти розробки та реалізації стратегій управління територіальними громадами є надзвичайно важливими для забезпечення їх сталого розвитку та ефективного управління. Дотримання законодавчих норм, участь громади в управлінських процесах, ефективне фінансування та моніторинг реалізації стратегій – це основні компоненти, що сприяють успішному управлінню та розвитку територіальних громад в Україні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».
2. Конституція України. Верховна Рада України, 1996.
3. Гриценко С. Місцеве самоврядування: Теорія та практика. Наукова думка, 2015. С. 45-78.
4. Шевченко В. Фінансове управління на місцевому рівні. Юрінком Інтер, 2018. С. 112-135.
5. Іванова Н. Стратегії розвитку територіальних громад. Академвидав, 2019. С. 60-89.
6. Балабанова, Л. Правове регулювання місцевого самоврядування. *Право України*. 2016. С. 102-125.

Магас Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри менеджменту, економіки та туризму
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Верцімага О. М.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Генезис поняття «економічної безпеки» підприємства

В умовах глобалізації світової економіки та системної кризи у вітчизняній економіці, ефективна діяльність суб'єктів господарювання можлива тільки за умови забезпечення їх економічної безпеки. Проблематика економічної безпеки підприємства посідає визначне місце у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Важливим аспектом безперервного функціонування та майбутнього розвитку суб'єктів господарювання є теоретичне обґрунтування поняття «економічної безпеки» підприємства в умовах системних криз та небезпек.

Визначенням сутності поняття «економічної безпеки» підприємства присвятили свої дослідження вчені О. І. Барановський, В. І. Франчук, М. М. Єрмошенко, Г. В. Веретенникова, М. . Камлик, Т. Г. Васильців, О. І. Захаров, Є. М. Коротков, І. О. Бланк, О. В. Ареф'єва, А. О. Старостіна, В. А. Кравченко, Е. С. Дмитренко та ін.

Поняття «економічної безпеки» підприємства є відносно новим, але його коріння сягають глибоко в історію економічної думки. Змінювалися умови господарювання, еволюціонували економічні системи, і разом з тим трансформувалося розуміння того, що означає бути економічно безпечним для підприємства.

Історичними передумовами розвитку поняття «економічної безпеки» підприємства слугувало функціонування ранніх цивілізацій, вже тоді

існувало розуміння захисту економічних інтересів. Наступним важливим етапом стає епоха меркантилізму, яка акцентувала увагу на накопиченні золота та срібла, створенні торгових балансів і захисті національних ринків від іноземної конкуренції. Індустріальна революція внесла значний вклад у розвиток поняття «економічної безпеки», яке набуло нового змісту, оскільки підприємства почали залежати від доступності до сировини, робочої сили, ринків збуту продукції. Економічна безпека у цей період розглядалася як фактор стабільності виробництва та збуту продукції.

У ХХ столітті, особливо в умовах двох світових воєн і економічних криз, поняття «економічної безпеки» набуло особливої актуальності. Воно стало включати в себе не тільки захист від зовнішніх загроз, але й внутрішні фактори, такі як фінансова стійкість, ефективність управління, здатність адаптуватися до змін ринку.

Варто звернути увагу, що економічна безпека підприємства формується на основі трьох ключових аспектів:

1. Економічна безпека, яка гарантує захист від зовнішніх загроз та небезпек.
2. Економічна безпека, яка забезпечує стабільність внутрішнього фінансового стану підприємства.
3. Економічна безпека розглядається як комплексний стан, який необхідний для забезпечення нормального та безперервного функціонування підприємства.

Пропонуємо розглянути дослідження вчених щодо розуміння поняття «економічної безпеки» підприємства.

У своїх дослідженнях М. Камлик [1], вивчаючи поняття «економічної безпеки» підприємства зазначає, що саме економічна безпека повинна гарантувати підприємству стабільність фінансово-економічного розвитку, нейтралізацію негативних факторів, які впливають на діяльність підприємства на всіх стадіях його життєдіяльності.

Г. Веретенникова [2], пропонує таке твердження поняття «економічної безпеки» підприємства – це стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, при якому забезпечується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток. Ми погоджуємося із думкою вченої, про те, що саме комплексний взаємозв'язок всіх структурних компонентів підприємства може забезпечити стабільність функціонування та гарантування економічної безпеки.

Вчені Т. Ковальов, Т Сухорукова [3], розглядають під економічною безпекою підприємства захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність вчасно усунути різноманітні загрози або адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність. Проте, варто звернути увагу, що вчені не звертають увагу на внутрішнє середовище функціонування підприємства, яке у свою чергу несе ряд небезпек для стабільної діяльності.

О. Ареф'єва, Т. Кузенко [4], тлумачать «економічну безпеку» підприємства, як захищеність діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосування до існуючих умов, що не позначається негативно на його діяльності.

Ми погоджуємо із твердженням колективу акторів [5], що економічна безпека підприємства передбачає стійкий розвиток, тобто збалансований і безупинний, що досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів та підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).

Проведене аналітичне дослідження дає змогу зробити висновок про відсутність єдиної думки серед науковців щодо трактування економічної безпеки підприємства. Економічну безпеку підприємства трактують як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз; стан ефективного використання ресурсів або потенціалу; узгодження і захист економічних інтересів; захист від економічних злочинів; наявність конкурентних переваг; стан стійкості, сукупність заходів чи чинників.

Отже, на наш погляд, ключова сутність поняття «економічної безпеки» підприємства полягає в тому, щоб ефективно використовувати наявні ресурси, вчасно нейтралізувати небезпеки внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування, які виникають, забезпечення подальшого розвитку у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
2. Веретенникова Г. В. Економічна безпека підприємства: планування й організація : конспект лекцій. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 84 с.
3. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. *Экономика Украины*. 1998. № 10. С. 48-52.
4. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1(91). С. 98-103.
5. Кузьменко Т. Б., Мартюшева Л. С., Грачов О. В., Литовченко О. Ю. Фінансова безпека підприємства: навч. посіб. Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. 300 с.

Міга В. К.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Марич Н. І.

*старший викладач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Помірко М. Б.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент,
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Основні напрями, чинники впливу на стратегічний розвиток інвестиційного потенціалу

В будь який час, при будь який умовах формування та реалізація інвестиційного потенціалу є необхідною умовою ефективного розвитку національного господарства. Перспективи розвитку економіки країни та регіонів зокрема характеризуються обсягом, структурою інвестиційних ресурсів, що формують рівень інвестиційної привабливості.

Попри війну найбільш привабливими секторами економіки в Україні для інвестицій, крім проектів оборонно-промислового комплексу, залишаються проекти в металургії та металообробці, в агропромисловому комплексі, енергетиці, в галузі фармацевтики, в розробці природній ресурсів, в логістиці та розбудові інфраструктури, меблевій та деревообробній промисловості тощо. Наразі бізнес активно залучає інвестиційні кошти в сектор воєнних технологій. Але при цьому увагою не обійшли агропереробну промисловість, машинобудування та деревообробку [1].

Якість інвестиційних рішень напряму залежить від якості формування інвестиційної стратегій, що забезпечать розвиток суб'єктів

господарювання за мінімізують їх залежність від зовнішніх загроз та посилять їх ринкові позиції.

Передумови стратегічного розвитку інвестиційного потенціалу можуть включати різноманітні чинники, які впливають на економічну ситуацію країни або регіону. Ось деякі з них:

1. Економічна стабільність: Інвестори зазвичай шукають стабільні ринки для розміщення своїх коштів. Наявність стабільної економічної ситуації, низького рівня інфляції, стійкої валюти і надійної фінансової системи може стати ключовим чинником для приваблення інвестицій.

2. Інфраструктура: Розвинута інфраструктура, така як транспортні мережі, енергетика, комунікації тощо, може зробити країну більш привабливою для інвесторів, сприяючи зручності та ефективності бізнесу.

3. Правова та регуляторна база: Чітке, прозоре та надійне правове середовище, а також стабільна та консистентна регуляторна політика, дозволяють інвесторам передбачати ризики та зменшують ступінь невизначеності.

4. Доступ до ринків та торговельні угоди: Наявність доступу до великих ринків через торговельні угоди або географічне положення може збільшити привабливість країни для інвесторів.

5. Технологічний розвиток: Інноваційний потенціал та доступ до передових технологій можуть зробити країну привабливішою для інвесторів, особливо в галузях, де технологічний прогрес грає ключову роль.

6. Геополітичний контекст: Стабільність у регіоні та відносини з іншими країнами можуть вплинути на інвестиційну клімат.

7. Людські ресурси: Наявність кваліфікованої робочої сили з необхідними навичками та здібностями може бути важливим фактором для інвесторів, особливо в галузях з високим рівнем технологій [2].

Наше дослідження виявило, що відновлення та розвиток економіки

після війни значною мірою залежить від здатності країн до інноваційної трансформації. Незважаючи на значні виклики, інноваційний потенціал може бути використаний для стимулювання стійкого економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення. Одним з ключових аспектів є розвиток науково-дослідницької бази та залучення іноземних інвестицій у наукові та технологічні проєкти. Інвестиції у наукові дослідження та розвиток нових технологій є важливим кроком у напрямку інноваційного розвитку. Крім того, створення сприятливого середовища для іноземних інвестицій та співпраці у наукових проєктах сприяє обміну знаннями та технологіями, що сприяє швидшому розвитку та впровадженню інновацій. Крім того, важливим елементом є підтримка малих та середніх підприємств, які є двигуном інноваційного розвитку. Надання фінансової, технічної та законодавчої підтримки може допомогти МСП реалізувати свій потенціал у сфері інновацій та новаторської діяльності, що сприятиме загальному економічному зростанню. Щоб максимально використовувати інноваційний потенціал, необхідно також розвивати спеціальні інноваційні кластери та створювати умови для ефективного співробітництва між підприємствами, науковими установами та урядовими органами. Тільки шляхом поєднання зусиль і ресурсів усіх зацікавлених сторін можна досягти значних успіхів у сфері інноваційного розвитку та забезпечити стає економічне зростання у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Крамаренко І. С., Войт Д. С., Прокопенко Н. О., Клецов Є. С., Кльоц Ю. Ю. Ретроспективний аналіз формування та розвитку інвестиційного потенціалу в умовах нестабільності. *Агросвіт*. 2020. № 7. С. 102-110.
7. Михайленко О. В. Передумови формування стратегії інвестиційної діяльності підприємства *Innovative development of science and education*. - *Abstracts of III International Scientific and Practical Conference Athens, Greece 24-26 May 2020*. Athens, Greece 2020. С. 486-492.
8. Smith, J. (2022). The Role of Innovation in Post-War Economic Development. *Journal of Economic Studies*, 10 (2), 45-67.

Мовчан Д. Ю.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

науковий керівник: Квасній Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

Вплив ухилення від оподаткування на конкурентоспроможність підприємства

Ухилення від оподаткування може суттєво вплинути на конкурентоспроможність підприємства як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. У короткостроковому періоді, підприємство, яке ухиляється від сплати податків, може отримати тимчасову конкурентну перевагу завдяки зменшенню витрат і можливості встановлювати нижчі ціни або збільшувати прибутки. Однак у довгостроковій перспективі така практика може призвести до серйозних ризиків, включаючи фінансові санкції, втрату репутації та юридичні наслідки.

Науковці Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. зауважують, що «конкуренція (з лат. *concurrentia* – змагання, суперництво) означає змагальність суб'єктів господарювання, коли їх самостійні дії обмежують можливість кожного з них впливати на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулюють виробництво необхідної споживачеві продукції» [1, с. 6].

Практика показує, що ухилення від податків підриває принципи чесної конкуренції на ринку, оскільки ставить у невігідне становище підприємства, що дотримуються законодавства. Компанії, які сплачують податки, несуть значно більші витрати, що впливає на їхню цінову

політику, інвестиційні можливості та стратегію розвитку. Нелегальні переваги підприємств, що ухиляються від оподаткування, призводять до несправедливої конкуренції, оскільки такі компанії можуть встановлювати нижчі ціни або збільшувати рентабельність без фактичного підвищення ефективності. Це підриває здорову конкуренцію на ринку, гальмує розвиток добросовісних гравців і може спричинити загальне зниження якості продукції та послуг у галузі. Втрата довіри з боку партнерів, інвесторів і клієнтів також може негативно позначитися на ринковій позиції підприємства та його здатності до стабільного розвитку.

Ухилення від оподаткування також може впливати на конкурентоспроможність підприємства через обмежений доступ до певних економічних ресурсів та інструментів. Компанії, які дотримуються податкових правил, можуть отримувати державну підтримку, брати участь у тендерах, залучати інвестиції та кредити від банків, що вимагають прозорої фінансової звітності. Ухилення ж від сплати податків робить такі підприємства більш вразливими до перевірок, ризикує зірвати угоди або втратити можливість працювати з великими клієнтами та партнерами, які віддають перевагу співпраці з легальними бізнесами.

Таким чином, ухилення від податків може негативно позначитися на мотивації персоналу. Якщо співробітники знають, що їхня компанія не виконує своїх зобов'язань перед державою, це може викликати недовіру до керівництва та вплинути на лояльність працівників, що, у свою чергу, позначиться на якості роботи та загальній ефективності підприємства. Це знижує здатність компанії адаптуватися до змін і впроваджувати інновації, що є важливими аспектами збереження конкурентоспроможності на сучасному ринку.

Конкуренція може існувати лише за умов збалансованого поєднання приватних інтересів учасників ринку та публічних інтересів, таких як дотримання прав і законних інтересів споживачів, держави як регулятора

економічного життя та територіальних громад у сфері господарювання. Тільки за умови добросовісної поведінки учасників ринку в процесі виробництва та збуту можлива справжня конкуренція, яка матиме позитивний вплив на економіку та задовольнятиме інтереси споживачів.

Список використаних джерел:

1. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.
2. Ansoff I. H., McDonnell E. *Implanting Strategic Management*. 2nd Ed. Cambridge, Great Britain : Prentice Hall International (UK) Ltd, 1990.

Оліховська М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри менеджменту, економіки та туризму
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ МАУП»*

Слободяна О. З.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ МАУП»*

Універсальні принципи управління якістю у стратегічному менеджменті для розвитку бізнесу

Якщо ви керуєте бізнесом, то повинні знати, що «якість» є важливою умовою успіху. Таким чином, Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) впроваджує принципи системи управління якістю.

Усі ці принципи та методології допомагають підприємствам процвітати, покращуючи виробництво та захищаючи залучені сторони від потенційних помилок.

Однією з найбільш обговорюваних моделей є модель стандартів системи управління якістю – ISO 9001:2015; прийнято для відповідності нормативним вимогам і забезпечення задоволеності клієнтів завдяки дотриманню якості. Набір правил, якщо їх правильно впровадити, може забезпечити великі операційні та маркетингові переваги для підприємств.

Давайте поглянемо на 8 універсальних принципів управління якістю та на те, як підприємства повинні їх застосовувати.

8 Універсальних принципів системи управління якістю

Набір універсальних принципів системи управління якістю може бути складним, але, доклавши певних зусиль, власники бізнесу можуть ідентифікувати, зрозуміти та включити ці принципи у свою діяльність. Давайте розглянемо 8 стандартів управління якістю, про які варто знати власникам бізнесу.

Принцип 1 – Орієнтація на клієнта.

Згідно з цим принципом, першочерговим і головним підходом для бізнесу має бути цінування своїх клієнтів і застосування підходу, орієнтованого на клієнта. Деякі переваги застосування цього підходу означатимуть збільшення продажів, більший прибуток і підвищення лояльності клієнтів.

Цей принцип постійно вимагає від компаній прагнути зрозуміти своїх теперішніх і майбутніх клієнтів. Деякі із способів, якими підприємства можуть реалізувати цей принцип:

- ✓ Створення особистості клієнта та розуміння потреб;
- ✓ Узгодження бізнес-цілей з потребами клієнтів;
- ✓ Отримання відгуків і вдосконалення процесів/продуктів;
- ✓ Управління відносинами.

Принцип 2 – Лідерство.

Відповідно до цього принципу, організації досягають успіху під сильним, цілеспрямованим і єдиним керівництвом. Це передбачає наявність чіткого цілеспрямованого бачення з дорожньою картою та відповідного персоналу для роботи над цим баченням.

Правильне виконання цього принципу сприяє утриманню співробітників, покращує інновації та привносить ентузіазм у команду, щоб сприяти постійному вдосконаленню якості.

Деякі способи реалізації цього принципу:

- ✓ Заохочення чіткого маршруту спілкування;
- ✓ Добре визначені ролі в команді;
- ✓ Визнання успіху та заохочення до самооцінки;
- ✓ Сприяння відкритому середовищу для мозкового штурму інноваційних операційних рішень.

Принцип 3 – Залучення людей.

Згідно з цим принципом, бізнес повинен усвідомити, що співробітники є серцем успішної організації. У ньому йдеться про

важливість підтримувати мотивацію та залученість працівників не лише до виконання їхніх рутинних завдань, але й до фірми в цілому. Крім того, співробітники повинні знати цінність своєї ролі та те, як вона вписується в більші цілі компанії.

Одним із способів реалізації цього принципу є управління процесами шляхом чіткого визначення ролей і забезпечення повного використання ресурсів.

Принцип 4 – Процесний підхід.

Цей принцип якості гарантує, що компанії дотримуються добре продуманого та встановленого процесу, який є ідеальним поєднанням ефективних методів, якісних матеріалів, кваліфікованої робочої сили та машин для виробництва продукту.

Він зосереджений на послідовності та розумінні. Хороші процеси прискорюють діяльність і підвищують якість.

Принцип 5 – Системний підхід до управління.

Пов'язаний із попереднім принципом, цей принцип стверджує, що підприємства повинні дотримуватися системного підходу до управління процесами та їх оптимізації.

Він наголошує на важливості чіткого визначення процесів, усунення перешкод і приділення уваги ключовим завданням. Це допомагає керувати кількома процесами разом як системою, що забезпечує більшу ефективність.

Принцип 6 – Постійне вдосконалення.

Цей принцип досить простий – говорить підприємствам покращити статус-кво.

Постійне прагнення до вдосконалення всіх аспектів бізнесу не тільки покращує якість, але й допомагає підприємствам використовувати нові можливості та підвищує організаційну гнучкість. Крім того, це створює

середовище, яке заохочує високу продуктивність, що ще більше допомагає підприємствам адаптуватися та виживати під час мінливих ринкових умов.

Найкращі способи реалізації цього принципу:

- ✓ Проведення тренінгів для фахівців для навчання навичкам
- ✓ Заохочення інновацій для вдосконалення процесів
- ✓ Впровадження політики для вимірюваних цілей.

Принцип 7 – Прийняття фактичного підходу.

Згідно з цим принципом, бізнес повинен раціонально підходити до прийняття рішень. У ній стверджується, що підприємства досягають успіху, коли їхні рішення можуть бути підкріплені зібраними даними та їх аналізом. Крім того, це допомагає тим, хто приймає рішення, захистити себе після етапу прийняття рішення.

Тому дуже важливо мати добре вивчені звіти, які визначають причину та наслідок. Зосередьтеся на отриманні інформації з кількох джерел.

Принцип 8 – Підтримуйте взаємовигідні відносини з постачальниками.

Суб'єктом цього принципу є ланцюг поставок. Це сприяє хорошим робочим стосункам між компанією та її постачальниками для підвищення продуктивності та сприяння безперебійному робочому процесу.

Переваги підтримки міцних стосунків можна побачити в продуктивній участі, оптимізованій витраті та великій підтримці в обслуговуванні мінливих ринків або вимог клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Кузьміна Т. О., Євтушенко В. В. Системи управління якістю : навч. посіб. Київ : Гельветика, 2018. 500 с.
2. Капінос Г. І., Грабовська І. В. Управління якістю : навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 278 с.
3. Лойко Д. П., Вотченікова О. В., Удовіченко О. П., Котляр М. А. Управління якістю : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2024. 336 с.
4. Шаповал М. І. Менеджмент якості : підручник. Київ : Знання, 2007. 471 с.

Оліховський В. Я.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Бейнарович О. О.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Напрями планування мотивації персоналу в системі менеджменту підприємства

Ефективність роботи персоналу визначається сукупністю багатьох факторів, а саме бажанням працювати, лояльністю по відношенню до підприємства, професійними навичками. В основі бажання співробітників працювати знаходяться привабливість підприємства, його стабільність, рівень заробітної плати, соціальний пакет, інтерес до завдань і посадових обов'язків, ставлення керівництва до підлеглих, визнання заслуг з боку керівництва і підприємства загалом [1].

Мотивація полягає у спонуканні персоналу до ефективної, добросовісної діяльності для досягнення цілей організації, тобто у визначенні потреб персоналу, розробці системи винагороди за виконану роботу, використанні різних форм оплати праці, використанні стимулів до ефективної взаємодії суб'єктів сумісної діяльності [4, с. 43].

Проблема мотивації праці досліджувалась протягом багатьох років такими відомими закордонними вченими, як К. Альдерфер, Дж. Бейкер, В. Врум, Ф. Герцберг, Д. Мак-Грегор, Д. Мак-Клеланд, А. Маслоу, Е. Мейо, В. Мейсон, М. Мескон, Л. Портер, А. Сміт, Ф. Тейлор, А. Файоль; вітчизняними вченими, як В. Алексеєнко, В. Блонська, В. Геєць, А. Грішнова, Г. Дмитренко, А. Колот, Є. Кончаковський, П. Маковєєв, С. Мочерний, В. Ніколаєв, О. Сватюк, Г. Ю. Шульга, О. Яценко та ін.

З метою підвищення лояльності персоналу доцільним є впровадження системи гарантій та компенсація для персоналу:

1. «Медичне страхування. Необхідно для стимулювання співробітників створити індивідуальний пакет гарантій з медичного обслуговування. Йдеться про укладання прямих договорів з кращими медичними установами міста для тотального медичного обслуговування працівників компанії. І не тільки працівників, а й членів їхніх сімей (мається на увазі подружжя та дітей). Тут мова йде не про районні лікарнях з чергами, а обслуговування у кращих фахівців і на кращому обладнанні з повним або частковим покриттям Вашою організацією.

2. Стоматологічне страхування. Завдання як компанії надати можливість будь-якому працівникові лікуватися у найкращих стоматологів в місті і на кращому обладнанні. Підхід той же, що і в пункті першому – прямі договори компанії з місцевими стоматологічними лікарнями.

3. Заощадження на випадок виняткових медичних обставин. Страхівки покривають не всі, особливо, це стосується ліків. У деяких випадках компанія пропонує робити невеликі заощадження і залежно від стажу роботи доповідає. До цих заощаджень щомісяця зі свого боку, пенсію, дана сума приєднується до суми накопиченої пенсії, тобто стає багатоцільовою.

4. Програми захисту доходу.

5. Оплата лікарняних. Лікарняні покриваються в більшості випадків, в тому числі і членів сімей. Але іноді захворювання таке, що хочеться йти до лікаря (виписка лікарняного листа), а хочеться просто відпочити і прийти в себе. Пропонуємо надавати від одного до семи днів в рік відсутності через хворобу, без обґрунтування лікаря.

6. Короткострокова і довгострокова непрацездатність. Законодавством України визначено періоди збереження заробітної плати в цьому випадку в повному обсязі. Компанія може збільшити ці періоди,

включивши цю обмежену гарантію в загальний пакет пільг.

7. Страхування життя. Компанія може застрахувати безкоштовно працівника на певну суму.

8. Медичне обслуговування при виході на пенсію як штатних працівників. Вводиться в контексті стажу роботи в компанії.

9. Додаткові вихідні дні (Особисті дні).

10. Допомога в навчанні, додатковій освіті. Йдеться про фінансову допомогу (покритті витрат на навчання) при досягненні певних результатів роботи і стажу роботи. Сюди слід додати безвідсоткове кредитування працівника на освітні цілі.

11. Різні програми сприяння працівникам поза роботою, а також членам їх сімей» [10].

Отже, ми вважаємо, що у підприємстві слід запровадити такі прийоми матеріальної та нематеріальної мотивації: підвищення тарифних ставок, впровадження системи преміювання, оплату працівникам проїзду на роботу, оплату співробітникам курсів підвищення кваліфікації та телефонних розмов, обладнання для персоналу місця відпочинку та прийому їжі, проведення для працівників свят, обладнання куточків морального заохочення.

Таким чином, з метою підвищення ефективності системи управління персоналом у пропонуємо впровадити кадрову стратегію, що включає наступні блоки:

- ✓ система мотивації персоналу;
- ✓ система адаптації персоналу;
- ✓ система розвитку персоналу;
- ✓ система корпоративного та індивідуального навчання персоналу;
- ✓ система гарантій та компенсацій персоналу [6].

Вважаємо, що працівник підприємства має отримувати заробітну плату як винагороду за виконану роботу, премії та різні пільги, а бонуси за виконання. Всі ці винагороди мають виплачуватися після кожного завершеного сезону (літо/зима). Також необхідно щоб роботодавець в рамках пільги пропонував відвідування приватного оздоровчого центру.

Список використаних джерел:

1. Балусєва О. В., Снопєнко Г. В. Трансформація функції управління персоналом: сучасні тренди. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8441>.
2. Ільїч Л. М., Акіліна О. В. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. Київ : Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2020. 952 с.
3. Климчук А. О., Михайлов А. М. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством та підвищенні інноваційної діяльності. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 1. С. 218-234.
4. Климчук А. О. Аналіз наукових підходів до проблем управління персоналом підприємств. *Вісник Хмельн. нац. ун-ту*. Економічні науки. 2016. № 1. С. 42-45.
5. Кліменчук Д. А. Стимулювання праці робітників. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. інтерн.-конф. здобувачів вищої освіти та молодих вчених (17 лист. 2021 р.). Харків: ХНАДУ, 2021. С. 67-69.
6. Корольков В. В., Бабенко Д. О. Удосконалення мотиваційного механізму управління персоналом підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8345>
7. Павленко М. С., Мельник А. О. Менеджмент персоналу в системі ефективної діяльності підприємства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Економіка і управління. 2020. Т. 31 (70). № 2 (2). С. 13-18.
8. Трусова Н. В., Радченко Н. Г., Шутько Т. І. Бюджетно-податкове стимулювання розвитку аграрного сектору України. *Агросвіт*. 2021. № 20. С. 22-31. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.20.22](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.20.22)
9. Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала та ін. ; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.

Парфенюк Є. І.

*кандидат економічних наук, доцент,
заступник директора з навчально-методичної та виховної роботи
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Палій Н. В.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

**Управління ефективністю та результативністю бізнесу
в умовах трансформації економіки України**

Сучасним підприємствам для забезпечення стабільного функціонування необхідно розробляти антикризові моделі, які вони можуть використати у критичних моментах і тим самим зберегти активи підприємства. Суть антикризових моделей полягає у вмінні аналізувати та діагностувати політичну ситуації у країні та світі, економічні зміни викликані глобальним розвитком економіки, вмінні прийняти пральне рішення у критичній ситуації з найменшими втратами для підприємства [2, с. 8].

Ми наголошуємо, що будь-яке управління в сучасних глобальних умовах загроз повинно включати у себе антикризове управління з розробки ряду антикризових моделей, механізмів та набору дієвих, ефективних інструментів. Функціонування системи антикризового управління на підприємстві може своєчасно прогнозувати і попереджати розвиток кризи на підприємстві, що дозволить уникнути банкрутства.

Антикризові моделі, яка формуються за рахунок різних механізмів та інструментів повинні включати у себе основну перевагу – вміння попереджати та прогнозувати загрози, вміння адаптовуватися до нових умов функціонування та сприяти подальшому розвитку підприємства [4].

Важливо розуміти, що антикризові моделі повинні нейтралізувати протиріччя здійсненні господарських процесів економічного, соціального,

технологічного, організаційного характеру. Нейтралізація різного роду протиріч досягається шляхом використання інноваційних антикризових інструментів, які відрізняються від традиційних антикризових заходів формування, яких вимагає тільки фінансових ресурсів.

Інноваційні інструменти антикризового управління спрямовані на зміцнення поточного фінансового стану підприємства та формування стратегії розвитку у довгостроковій перспективі [3].

Модель антикризового управління повинна включати:

1. Врахування стратегічних цілей діяльності підприємства.
2. Швидке реагування на нові виклики і загрози, які виникають із зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства.
3. Адаптація до нових умов господарювання і збереження необхідного рівня чистого прибутку.
4. Якісна оцінка результатів впровадження антикризових заходів.
5. Вартісна оцінка впровадження та результатів здійснення антикризових моделей на підприємстві.
6. Визначенні конкретні дії, які повинні виконувати всі працівники підприємства для досягнення бажаних антикризових цілей [2].

Важливо розуміти, що антикризові моделі повинні нейтралізувати протиріччя здійсненні господарських процесів економічного, соціального, технологічного, організаційного характеру. Нейтралізація різного роду протиріч досягається шляхом використання інноваційних антикризових інструментів, які відрізняються від традиційних антикризових заходів формування яких вимагає тільки фінансових ресурсів [1].

Список використаних джерел:

1. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. І. Лисак, Л. О. Андреева, Л. О. Болтянська. Мелітополь : Люкс, 2020. 272 с.
2. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. І. Лисак, Л. О. Андреева, Л. О. Болтянська. Мелітополь : Люкс, 2020. 272 с.
3. Апопій В. В., Шутовська Н. О., Серода С. А. Основи підприємництва : посібник. Львів : Новий світ-2000, 2014. 324 с.
4. Бутко М. П. Виробничий менеджмент : підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 420 с.
5. Гавкалова Н. Л., Терещенко Л. В. Методичний підхід щодо оцінювання ефективності менеджменту персоналу на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 465-470.

Скрипник О. А.
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

науковий керівник: Квасній Л. Г.
*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

**Правові аспекти фінансової стабілізації банку
в умовах повоєнного відродження в Україні**

Повоєнний період для України вимагає від банківських установ адаптації до нових економічних умов та викликів. Фінансова стабільність банків у цей час є критично важливою для відновлення економіки та підтримки розвитку підприємницької діяльності, інвестицій і міжнародного співробітництва. Антикризова стратегія управління банком повинна включати комплекс заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабілізації.

Фінансова стабілізація банків у повоєнний період в Україні вимагає комплексного підходу, що включає правове регулювання та адаптацію до нових економічних умов. Одним із ключових правових аспектів є необхідність реформування банківського законодавства для забезпечення стійкості фінансових установ. Зокрема, важливим є посилення державного нагляду та регулювання банківської діяльності з метою підвищення прозорості операцій, запобігання шахрайству та відновлення довіри до банківської системи. Законодавчі ініціативи повинні враховувати впровадження спеціальних програм державної підтримки банків, які сприятимуть реструктуризації заборгованостей, управлінню ризиками та зниженню фінансових навантажень на підприємства й фізичних осіб.

Основні стратегії фінансової стабілізації банків в умовах повоєнного відродження включають:

1. Оптимізація управління ліквідністю

Одним із першочергових завдань банків у період відновлення є забезпечення належного рівня ліквідності для підтримки короткострокових та середньострокових зобов'язань перед клієнтами. Це може включати:

- Залучення нових депозитів за рахунок стимулювання індивідуальних та корпоративних клієнтів через гнучкі відсоткові ставки.
- Залучення міжнародних кредитних ліній від фінансових інституцій, таких як Світовий банк або Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР).
- Створення резервів ліквідності для оперативного реагування на непередбачені фінансові потреби.

2. Реструктуризація кредитного портфеля

Багато клієнтів банків (як фізичних осіб, так і підприємств) можуть зіткнутися з проблемами обслуговування своїх кредитів у період повоєнного відновлення. Для зниження кредитних ризиків необхідно:

- Перегляд умов кредитування: надання відстрочки платежів, зміна відсоткових ставок або подовження строків погашення кредитів для підприємств, що зазнали збитків.
- Активна робота з проблемними активами: запровадження програм реструктуризації для позичальників із високим ризиком дефолту.

3. Диверсифікація бізнес-моделі

У повоєнний період банкам слід збалансувати свою діяльність через диверсифікацію продуктів і послуг, щоб зменшити залежність від ризикованих сегментів ринку. Це може включати:

- Розширення спектра фінансових продуктів для малого та середнього бізнесу (МСБ), особливо для компаній, що займаються відновленням інфраструктури.

- Збільшення фінансування інноваційних галузей, таких як ІТ, відновлювальна енергетика, аграрний сектор, які мають потенціал швидкого зростання.

- Запуск програм підтримки та кредитування стартапів, спрямованих на модернізацію та інноваційний розвиток економіки.

4. Залучення іноземного капіталу

В умовах повоєнного відновлення Україна може стати привабливою для міжнародних інвесторів, особливо у сферах інфраструктури та промисловості.

Також важливою є інтеграція міжнародних стандартів банківського регулювання, таких як рекомендації Базельського комітету, для забезпечення стабільності банківської системи та залучення іноземних інвестицій. Окрім того, у повоєнний період необхідно забезпечити законодавчі механізми для підтримки банківських послуг у постраждалих регіонах, що включатиме впровадження нових кредитних програм для відновлення бізнесу та інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Пшик Б. І. Антикризове управління у фінансовій діяльності банку: теоретико-методологічні аспекти. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 2. С. 50-54.

2. Правове регулювання грошового обігу, поняття грошей та грошової системи: навч. посіб. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/finansove_pravo/lekcia13.html.

Стефанишин О. Б.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму
Львівського інституту ПрАТ «МАУП»*

Діагностика забезпечення фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість – одна з основних умов розвитку та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємств.

Як показує практика, фінансово стійкі підприємства мають переваги перед іншими підприємствами в залученні інвестицій, виборі постачальників, підборі кваліфікованого персоналу. Але, перш за все, такі підприємства впевненіше почуваються на ринку та мають передумови для розвитку.

Фінансова стійкість підприємств є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців, для прикладу, – це К. В. Ізмайлова, М. Я. Коробов, Г. О. Крамаренко, Л. Н. Лахтіонова, Н. А. Мамонтова, А. М. Поддєрьогін, Г. В. Савицька, О. С. Філімоненков, Ю. С. Цал-Цалко, А. Д. Шеремет, О. В. Яріш. Ми цілком свідомо зосереджуємося на дослідженнях вітчизняних науковців, оскільки у їхніх працях виділено і враховано особливості українського ринку, особливості діяльності українських підприємств, звітності, розрахунків певних коефіцієнтів та показників, що суттєво відрізняються від зарубіжних.

Метою тез є виділення основних чинників та базових показників, що забезпечують фінансову стійкість та первинна діагностика фінансової стійкості конкретного торговельного підприємства.

Існує багато визначень сутності фінансової стійкості, що їх подають науковці [1-4]. У багатьох працях сучасних авторів досліджується сутність, етимологія, різноманітність трактування фінансової стійкості, для прикладу [5; 6].

Спільними рисами в більшості будуть: певний стан фінансових ресурсів, гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, а також економічна незалежність та можливості розвитку, розширеного відтворення.

Фінансова стійкість торгового підприємства визначається його здатністю ефективно управляти своїми фінансами та забезпечувати стабільність і ріст бізнесу. На фінансову стійкість підприємства впливають кілька ключових чинників:

- співвідношення власного і позикового капіталу – фінансова структура. Надмірна залежність від зовнішніх позик може підвищити фінансові ризики;

- здатність підприємства швидко перетворювати активи в готівку для покриття своїх поточних зобов'язань. Основні показники – коефіцієнт ліквідності (поточна ліквідність, швидка ліквідність тощо);

- рентабельність – величина прибутку відносно витрат або доходів. Високий рівень рентабельності свідчить про ефективне управління витратами і доходами;

- швидкість, з якою підприємство використовує свої активи для генерування доходу – оборотність активів. Показники, такі як оборотність запасів і дебіторської заборгованості також відіграють важливу роль;

- управління грошовими потоками, включаючи забезпечення достатнього рівня готівки для поточних витрат і інвестицій.

При діагностиці забезпечення фінансової стійкості доцільно зосередитись на застосуванні спрощених прийомів діагностики як: горизонтальний та вертикальний аналіз основних показників форм фінансової звітності та аналіз відносних показників фінансової стійкості (коефіцієнтів), який обов'язково слід доповнити більш розгорнутими прийомами діагностики, такими як порівняльний (просторовий) аналіз, факторний аналіз, трендовий аналіз.

До основних показників (коефіцієнтів), що при позитивній своїй динаміці можуть свідчити про забезпечення стану фінансової стійкості для підприємства можемо віднести: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнти ліквідності, коефіцієнти оборотності запасів та дебіторської заборгованості, коефіцієнти рентабельності (продажів та активів як основні), коефіцієнт покриття зобов'язань.

Ці показники разом дозволяють комплексно оцінити здатність підприємства підтримувати стабільний фінансовий стан і здійснювати ефективну діяльність у довгостроковій перспективі.

Для торгового підприємства ТОВ «Родина» проведемо аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності в динаміці (дивитись таблицю).

Таблиця

Динаміка показників фінансової стійкості,
ліквідності, рентабельності ТОВ «Родина»

Динаміка відносних показників фінансової стійкості			
Показник	2022 р.	2023 р.	Зміна, +/-
Коефіцієнт фінансової залежності	0,42	0,43	(- 0,1)
Динаміка відносних показників ліквідності			
Показник	2022 р.	2023 р.	Зміна, +/-
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,16	1,99	(- 0,17)
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,24	1,07	(- 0,17)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,75	0,89	0,14
Динаміка показників рентабельності			
Показник	2022 р.	2023 р.	Відхилення, +/-
Рентабельність продаж	2,37	0,03	(- 2,34)
Рентабельність активів	10,4	0,14	(- 10,26)

У звітному періоді дохід і прибуток зменшилася і, відповідно, знизилася рентабельність продажів, що свідчить про погіршення якості управління та ефективності збутової політики.

Також знизилась рентабельність активів.

Як висновок можна констатувати, що на тлі позитивної динаміки показників балансу, відбулось зменшення прибутковості підприємства. І хоча показники ліквідності ще достатньо високі, пороте поглиблений аналіз показав про зародження фінансових проблем на підприємстві.

Застосування навіть простих прийомів діагностики, що здійснюються першими та аналіз динамки обрахованих показників показав виникнення фінансових проблем на підприємстві. Порівняльний і факторний аналіз дасть можливість з'ясувати причини такого стану та виробити заходи із стабілізації фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 592 с.
2. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. курс. Київ : Ніка-Центр ; Ельга, 2001. 528 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ, 2005. 662 с.
4. Цал-Цалко Ю. С . Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
5. Ткаченко Є. Ю., Фатюха В. В., Яришко О. В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. *Інфраструктура ринку*. Вип. 56. 2021. С. 129-134. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/56_2021/24.pdf.
6. Приймак С. В., Волкова О. А. Діагностика фінансової стійкості підприємств в умовах посилення глобальної конкуренції. *Економіка та*

супільство. Вип. 30. 2021. URL : <https://economyandsociety.in.ua/plugins/generic/pdfJsViewer/pdf.js/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Feconomyandsociety.in.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F662%2F636%2F>.

Стефанишин О. Б.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівського інституту ПрАТ «МАУП»*

Самборський М. Д.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ МАУП»*

Роль аналізу в управлінні підприємства

До основних функцій управління, беручи за основу зміст виконуваних робіт, у класичній теорії менеджменту акцент робиться на наступній системі функцій управління: планування, організація діяльності, прийняття управлінських рішень, контроль [1].

Будь-яке планування (незалежно від форми та виду) має на меті формування цілей підприємства (як стратегічних так і тактичних), а сам процес планування передбачає встановлення керівництвом підприємства системи кількісних і якісних показників його розвитку, в яких визначаються темпи, пропорції і тенденції розвитку як у поточному періоді, так і на перспективу [2], що забезпечується безпосередньо за допомогою аналізу.

Для організації діяльності аналіз дозволяє керівництву підприємства обґрунтовано оцінювати внутрішні процеси, оптимізувати використання ресурсів і забезпечувати відповідність організаційної структури та стратегії реальним умовам ринку. Виявлення сильних та слабких сторін підприємства, передбачення можливих ризиків та можливостей для зростання теж неможливі без застосування аналізу. Тільки завдяки аналізу можна ефективно розподіляти завдання, налаштовувати взаємодію між підрозділами і вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, що в свою чергу сприяє підвищенню загальної ефективності підприємства та досягненню поставлених цілей.

В процесі прийняття рішень для кожного виду рішень застосовуються певні прийоми аналізу: для планових і прогнозних рішень – методи перспективного аналізу; для рішень щодо оперативного регулювання – способи оперативного аналізу; для рішень щодо контролю та оцінки діяльності – способи ретроспективного аналізу. Приймаючи рішення, необхідно враховувати результати економічного аналізу, які сприяють ощадливому використанню різноманітних ресурсів, запобігають наявності надмірних витрат, сприяють виключенню прорахунків та вирішенню проблем [3]. Аналіз, перш за все, орієнтований на оцінку стану підприємства, різних видів його діяльності, виконання зобов'язань, виявлення та реалізацію резервів, обґрунтування управлінських рішень. Прийняти правильне управлінське рішення, виявити його раціональність і ефективність можна лише на основі економічного аналізу.

Використання аналізу у контролі є необхідним для забезпечення основи для оцінки ефективності та коригування діяльності організації. Контроль спрямований на моніторинг виконання планів і досягнення встановлених цілей, а аналіз допомагає виявляти відхилення та приймати необхідні коригувальні заходи.

Потреба у застосуванні та вдосконаленні аналізу є постійною, оскільки, результати аналізу діяльності підприємства служать цілям управління і є одночасно засобом прийняття управлінських рішень та засобом контролю за їх виконанням.

Фундаментальний внесок у розвиток економічного аналізу та його впливу на ефективність управління виробництвом внесли наступні вчені–економісти: Білик М., Бутко А., Загородній А., Івахненко В., Кіндрацька Г., Мних Є., Сопко В., Чумаченко М., Баканов М., Балабанов І., Ковальов В. та багато інших.

Сьогодні економічний аналіз стає вагомим інструментом в оптимізації облікової, податкової, фінансово-інвестиційної, кредитної,

маркетингової й соціальної політики. Саме він дозволяє раціоналізувати ресурси, надходження й видатки, набути й зберегти конкурентні переваги, забезпечити фінансово-економічну стійкість й конкурентоспроможний розвиток. Разом з тим, сформований практичний досвід свідчить про те, що можливості економічного аналізу для вирішення даних проблем повною мірою не реалізуються на багатьох підприємствах.

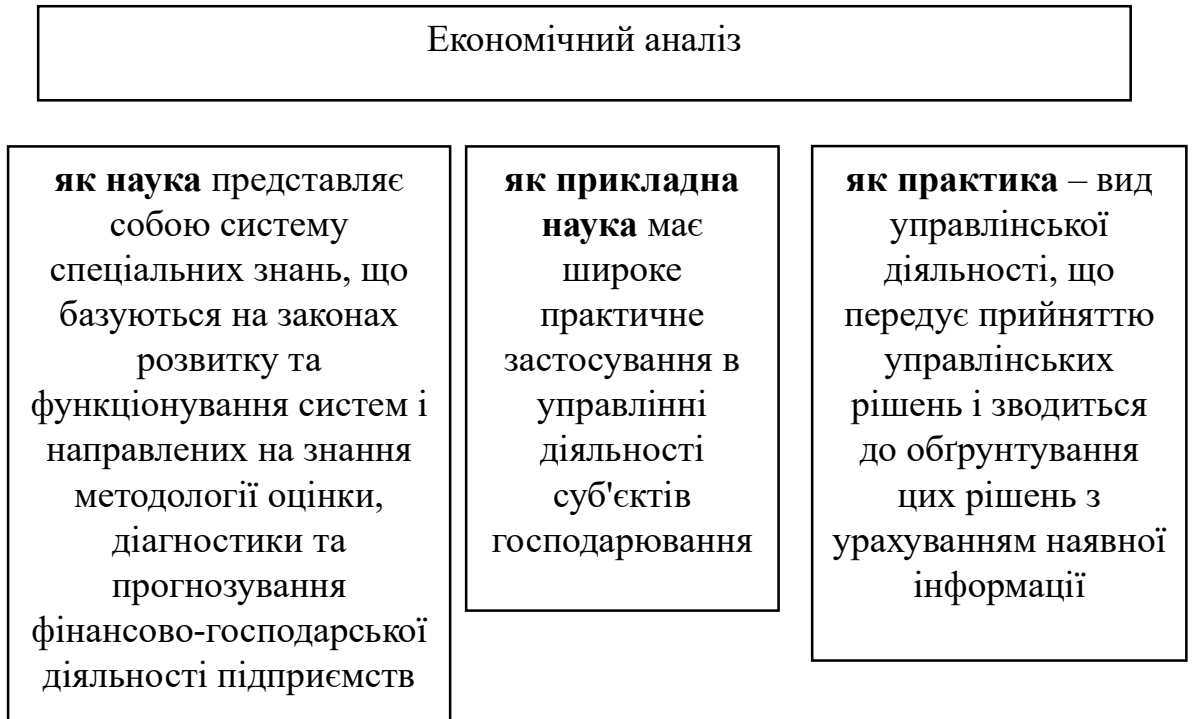
Сам термін «аналіз» походить від грецького слова, що означає в перекладі «розділяю», «розчленовую».

Аналіз – метод, з допомогою якого отримують інформацію про об'єкт шляхом розчленування його на окремі елементи.

Економічний аналіз вивчає явища та процеси, що виникають у виробничо-господарській діяльності, і є системою знань, необхідних для дослідження економіки. Його виникнення, становлення та розвиток безпосередньо пов'язане з виникненням та розвитком бухгалтерського обліку та науки управління. Розвиток продуктивних сил, виробничих відносин, нарощування обсягів виробництва, розширення обміну сприяло виділенню економічного аналізу як самостійної галузі науки.

Економічний аналіз – комплексне системне вивчення стану та розвитку економіки підприємства з метою отримання інформації для прийняття обґрунтованих рішень, об'єктивної оцінки досягнутих економічних результатів, виявлення та мобілізації резервів підвищення ефективності виробничо-фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Економічний аналіз діяльності підприємств (організацій, установ) відокремився та займає самостійне місце у системі економічних наук, має використання як прикладна наука та практика управлінської діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Підходи до трактування змісту економічного аналізу

Підсумовуючи про важливість економічного аналізу в управлінні, вкажемо, що економічний аналіз дозволяє ухвалювати обґрунтовані рішення, покращувати управлінські процеси та забезпечувати сталий розвиток організації. З допомогою аналізу пізнається сутність економічних процесів, оцінюється фінансове становище підприємства, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва. Розмаїття функцій економічного аналізу у системі управління породжує різноманіття його цілей, завдань, змісту, методів, і організаційних форм. У сучасних умовах аналіз багато в чому має ситуаційний характер, пристосовуючись до умов невизначеності динамічного зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Прищак М. Д., Лесько О. Й. Психологія управління в організації : навч. посіб. Вінниця, 2016. 150 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pryschak_Mykola/Psykholohiia_upravlinnia_v_orhanizatsii.pdf
2. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В., Надольний О. В. Планування в системі менеджменту. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 1. 2021. С. 39-43. DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-290-1-7>
3. Ковтуненко Ю. В., Телеганенко Р. Л., Бормотіна А. В. Роль економічного аналізу в процесі управління підприємством. *Інфраструктура ринку*. Випуск 31. 2019. С. 269-274. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/42.pdf
4. Гуменюк О. О. Аналіз як важливий елемент управління підприємством. *Інноваційна економіка*. № 5-6. 2017. С. 185-189. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/295177.pdf>

Стручок Н. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Нос В. А.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ МАУП»*

Інформаційно-аналітичні технології в діяльності організації

Вітчизняним організаціям притаманний величезний потенціал у напрямі цифрової трансформації, вони відкриті до нового, здійснюючи пошук нових методів та механізмів діяльності. Адаптація до викликів ринку і побудова конкурентоспроможної стратегії розвитку на основі інноваційних інструментів є пріоритетним завданням організації в умовах цифрової трансформації економіки України.

Очевидним є факт, що цифрові технології дають можливість суттєво підвищити ефективність розв'язання різноманітних завдань організації.

Цифрова трансформація – це перетворення бізнесу шляхом перегляду бізнес - стратегії або цифрової стратегії, моделей, операцій, продуктів, маркетингового підходу, цілей тощо, шляхом застосування цифрових технологій [1].

Основними передумовами організації переходу до цифрової трансформації економіки в Україні є такі: розвиток фізичної інфраструктури доступу до Інтернету; зростання кількості користувачів мережі Інтернет; розвиток електронної комерції; розвиток ІТ-галузі країни; вдосконалення національної системи електронного уряду.

Розглянемо більш конкретно вплив цифровізації на складові стратегії розвитку організації:

1. Бізнес: цифровізація докорінно змінює бізнес-моделі. Це знижує бар'єри входу та розширює охоплення ринку організацією. Наприклад, за

допомогою онлайн – платформ та комунікативних додатків можна забезпечувати телефонію більш ніж 500 мільйонам користувачів у всьому світі за допомогою голосу через Інтернет технологію протоколу (VoIP – технології передачі медіа – даних у режимі реального часу), фундаментально формує бізнес моделі для операторів у всьому світі та змушують багатьох запускати свої власні бізнес-моделі VoIP у відповідь.

2. Вихід на ринок: цифровізація змінює те, як організації будують бренди і продукти, спілкуються та пропонують послуги своїм клієнтам. Організації все більше покладаються на соціальні мережі для створення брендів. Все більше передплатників формують свою думку про покупку онлайн, навіть для товарів, які вони потім купують офлайн. Близько 40 відсотків з тих, хто в Інтернеті, насправді використовують Інтернет, щоб досліджувати товари, які вони купують у фізичних торгових точках. Цифровізація також дозволяє організаціям створювати продукти, адаптовані до смаків клієнтів.

Роль ресурсів глобальної мережі як каналу роздрібною торгівлі спричиняє суттєві можливості організації значно розширювати ринок, що призводить до появи активної конкуренції. Починаючи приблизно з на тій самій позиції в 2001 році Amazon.com збільшив річний обсяг продажів з 3,1 дол. до 48 мільярдів доларів у 2011 році, тоді як звичайний ритейлер Borders втратив частку ринку і зрештою оголосив про банкрутство [2].

3. Виробництво: цифровізація також змінює шлях організації в управлінні своїми виробничими активами. Це дозволяє організаціям реалізувати першочергові завдання для країн з економікою, що розвивається, в умовах конкурентного середовища розробити найкращий дизайн і інтерфейс користувача. Наприклад, Samsung виступає постачальником для Apple продуктів iPhone, але обидва конкурують агресивно на споживчому ринку, намагаючись виділитися у своєму дизайні та інтерфейсі користувача. Цифровізація призвела до появи нових

технологій виробництва, а поява 3-D друку створила новий спосіб виробництва складних продуктів і призводить до повернення робочих місць розвинених економік [3].

4. Організація діяльності організації: цифровізація справила найбільший вплив на спосіб організації їх діяльності для створення конкурентних переваг. Цифровізація безперервно створила більш глобальні об'єкти зв'язку на всіх континентах і переосмислила концепцію офіс - простору. Факт, кожен четвертий американський працівник регулярно працює віддалено що має глибокий вплив на організацію та управління компаніями ресурси. Цифровізація також дозволяє компаніям передавати аутсорсинг або повністю автоматизувати низку своїх внутрішніх функцій, дозволяючи щоб вони стали більш ефективними.

Список використаних джерел:

1. Berman S. J. Digital transformation: opportunities to create new business models. *Strategy Leadership*. Vol. 40 (2), 16-24 (2012). doi.org/10.1108/10878571211209314

2. Чмерук Г. Г. Цифрова трансформація як нова форма трансформації фінансових відносин суб'єктів господарювання. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2019. Т. 24. Вип. 4 (77).

3. Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. Київ : ГС «Хай-тек офіс Україна», 2016. 90 с. URL : <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee-3c3922.pdf>

Томашівський М. О.

*старший викладач кафедри менеджменту, економіки та туризму,
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Потурай П. С.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ МАУП»*

Роль операційних систем та інтернет-мереж для забезпечення функціонування економіки країни

В умовах повномасштабної війни в Україні забезпечення безперервного функціонування економіки стало критичним завданням. Операційні системи (ОС) та інтернет-мережі відіграють ключову роль у підтримці державного управління, банківських систем, комунікацій та логістики. Враховуючи регулярні перебої з електропостачанням, частину хакерських атак та фізичне руйнування інфраструктури, стійкість цієї системи стає першочерговим завданням для економічної стабільності країни.

Операційні системи є основою для функціонування всіх програмних комплексів, що використовуються в державних установах, приватному секторі та банківських системах. Вони беруть участь в управлінні ресурсами комп'ютерів, серверів, хмарної інфраструктури та мобільних пристроїв. В умовах війни операційні системи повинні забезпечувати максимальну надійність та безперебійну роботу навіть при обмежених ресурсах. При регулярних перебоях електропостачання сучасні ОС повинні мати функціональність для швидкого відновлення після аварійних ситуацій. Наприклад, ОС на основі Linux і Windows Server можуть використовувати інструменти для автоматичного резервного копіювання даних і відновлення системи після збоїв. Це дозволяє зберегти функціональність критично важливих систем, навіть коли фізична

інфраструктура перебуває під загрозою. У сучасних умовах ефективність операційних систем залежить від можливостей віддаленого адміністрування та моніторингу. Це забезпечує швидке втручання у випадку кризових ситуацій і мінімізує людський фактор. Застосування віртуалізації дозволяє ОС створити ізольоване середовище для критично важливих процесів, зменшуючи ризик їх пошкодження або компрометації внаслідок кібератак.

Інтернет-мережі гравці забезпечують фундаментальну роль у забезпеченні роботи економіки в умовах війни. Вони забезпечують функціонування банківських операцій, онлайн-торгівлі, державних послуг та комунікацій. В умовах регулярних перебоїв з електропостачанням та пошкодження фізичних каналів зв'язку мережі повинні бути стійкими та адаптивними.

Децентралізація мережевої інфраструктури є ключовим підходом для підвищення стійкості мережі під час фізичних руйнувань або атак. Це дозволяє зменшити залежність від єдиного мережевого вузла і забезпечує автоматичне перемикання на резервні маршрути у випадку збою. Одним із прикладів децентралізації є впровадження **мікросервісних архітектур**, в яких системи розбиваються на незалежні сервіси, кожен з яких може функціонувати автономно. Це дозволяє уникнути «падіння» в усій системі через збій одного з компонентів. **Однорангова (P2P) мережа** є ще одним прикладом децентралізації. Вони забезпечують рівноправність вузлів мережі та виключають залежність від центральних серверів. Такі підходи можуть використовуватися для організації безпечних каналів зв'язку між державними установами та банківськими системами, навіть у випадку руйнування ключової інфраструктури.

Під час регулярних відключень електроенергії та перебоїв в енергопостачанні, інтернет-мережі повинні бути забезпечені резервними джерелами енергії. Одним із вирішень є використання **сонячних панелей**

та **вітрових генераторів** , які можуть підтримувати роботу ключових вузлів мережі. Оператори зв'язку в Україні вже почали використовувати портативні **акумуляторні системи** для підтримки роботи базових станцій та серверів під час відключення електроенергії. такі системи можуть автоматично перемикатися на альтернативні джерела живлення у випадку основних відключень. Також важливу роль сприяє **оптимізація енергоспоживання**. Використання енергоефективного обладнання та програмного забезпечення, яке мінімізує споживання енергії під час простого або низького навантаження, дозволяє значно продовжити час роботи системи без зовнішнього живлення.

Під час війни Україна стикається з численними кібератаками, які спрямовані на знищення критичної інфраструктури, зокрема банківські системи, енергетичні об'єкти та урядові сайти. Забезпечення кібербезпеки в цих умовах є завданням для стабільного функціонування економіки.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ:

Використання VPN та шифрування. Створення захищених каналів зв'язку, які вибирають VPN і сучасні методи шифрування, дозволяють захистити мережевий трафік від перехоплення та несанкціонованого доступу.

Двофакторна аутентифікація (2FA). Використання 2FA забезпечує значний рівень безпеки доступу до критичних систем. Також в іншому випадку компрометації облікових даних зловмисник не зможе отримати доступ без рівня аутентифікації.

Системи виявлення та попередження атак (IDS/IPS). IDS (Intrusion Detection System) та IPS (Intrusion Prevention System) можуть виявляти та блокувати негативні дії в мережі в реальному часі, запобігаючи вторгненню та хакерським атакам.

Регулярне резервне копіювання та план відновлення. Зберігання резервних копій критичних даних на незалежних серверах або в хмарі дозволяє швидко відновити роботу системи після успішної атаки.

Технології контейнеризації та віртуалізації. Віртуалізація дозволяє ізолювати різні процеси від одного, що запобігає підвищенню шкідливого ПЗ по всій системі. Контейнеризація (Docker, Kubernetes) також сприяє забезпеченню ізоляції додатків та підвищенню безпеки.

Завдяки надійним операційним системам і стійким інтернет-мережам економіка України продовжує функціонувати навіть у складних умовах війни. Використання децентралізованих рішень та кібербезпеки дозволяє підприємствам організувати віддалену роботу, підтримувати роботу логістичних ланцюгів та онлайн-торгівлі.

Важливим аспектом є підтримка безперебійної роботи державних установ, зокрема за допомогою платформи, таких як «Дія», які дозволяють громадянам отримувати державні послуги онлайн. Цифровізація економіки та урядових послуг зменшує залежність від фізичної інфраструктури, що особливо актуально в умовах регулярних атак на критичні об'єкти.

Операційні системи та інтернет-мережі є ключовими компонентами для підтримки економіки України в умовах повномасштабної війни. Вдосконалення механізмів кібербезпеки, децентралізація мережевих систем і використання альтернативних джерел енергії є основними факторами, що забезпечують стабільність та живучість критичної інфраструктури. Удосконалення операційних систем, впровадження сучасних алгоритмів для підтримки функціональності мережі в кризових умовах і захист від кібератак є ключовими для забезпечення стабільної роботи державних органів, банків та підприємств. Україні необхідно продовжувати інвестувати в розвиток технологічної інфраструктури для підтримки своєї економічної стійкості в умовах триваючої війни.

Список використаних джерел:

1. Тунік-фриз В. Третій день масштабної кібератаки на monobank: спецслужби запропонували допомогу. *Економічна правда*. 18 серп. 2024. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2024/08/18/718138/>
2. Данькова Н. Провайдери у третій рік великої війни: 72 години інтернету, бронювання, кібербезпека та податки. Детектор медіа. 11 черв. 2024 р. URL : <https://detector.media/rinok/article/228121/2024-06-11-provaydery-u-tretyy-rik-velykoi-viyny-72-godyny-internetu-bronyuvannya-kiberbezpeka-ta-podatky/>
3. Лучик С., Лучик В. Кібербезпека в умовах війни: соціальні аспекти. *Наука і техніка сьогодні*. 2024.
4. Дібікова Ю. С. Медіаграмотність як компонента інформаційної безпеки в умовах гібридної війни: український контекст. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. Т. 2. № 27. С. 67-77. URL : <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/14248>

Томашівський О. З.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гнатюк С. О.

*викладач вищої категорії
Львівського фахового коледжу ЛНУП*

Саган В. І.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ МАУП»*

Перспективи розвитку агропромислової кооперації України в системі фінансування АПК на прикладі країн ЄС та США

Еволюція фінансових інструментів є надзвичайно важливою для розвитку як промисловості так і аграрного сектору економіки. Вчасний доступ до фінансування забезпечує виробникам можливість інвестувати у виробництво, збільшувати продуктивність і прибутковість. У зрілих секторах економіки, щоб забезпечити такий подальший розвиток, виробникам потрібно більше фінансових ресурсів. Високий попит можуть забезпечити більш розвинені фінансові інструменти, зокрема, сек'юритизація. Фінансування аграрного сектору виробництва має досить обмежений доступ до фінансових ресурсів, серед яких найпопулярнішими для галузі є кредити комерційних банків, державна підтримка та страхові виплати, хоча ресурс останніх не є гарантованим, що у своїй суті не приносить економічного ефекту. Галузь позбавлена стабільної уваги таких елементів фінансової системи, як ринок цінних паперів, біржовий, валютний, іпотечний, інвестиційний, фінансових послуг, капіталу, фондовий та їх похідних, а на кредитному ринку – запровадження новітніх технологій, широкого використання лізингу тощо. Зрозуміло, що

функціонування фінансової системи в агробізнесі повинно забезпечити інноваційний розвиток сільському господарству [1, с. 18].

Проблеми фінансування широко обговорювались та дискутувались на онлайн-конференції з питань кредитування агробізнесу, яку організував на початку 2021 року в Києві – проєкт Aggeek. Питання фінансування вже давно постало перед агровиробниками на повний зріст. Дехто з них намагався припинити будь-які інвестиції у виробництво, продати свою худобу, техніку та будівлі, щоб усі прибутки акумулювати в купівлю землі. Утім, більшості аграріїв для придбання землі все ж таки доведеться просити кредит у банку. Було б наївно думати, що, отримуючи в заставу за кредитом земельну ділянку, банк буде менш уважно ставитися до персони позичальника, ніж це було до відкриття ринку землі. Земля, звичайно, цінний актив, проте для банку – непрофільний. Монетизація земельної застави в разі неповернення кредиту означатиме для банку додаткові витрати й головний біль. Тому для уникнення неповернення коштів банкіри прискіпливо вивчатимуть агропідприємство й за найменших сумнівів у платоспроможності позичальника він не отримає кредиту. Умовою згоди кредитного комітету банку на надання кредиту аграрієві кредитори називають «прозорість» діяльності агропідприємства [2, с. 34].

Фінансове забезпечення агропромислового виробництва доцільно доповнити більшою кількістю установ, серед яких мають бути інституції цільового фінансування, які фінансуватимуться за державний кошт та як відрахування з певних процесів; інституції перерозподілу бюджетних коштів на фінансування та дофінансування структурних перетворень, оновлення основних фондів та введення прогресивних технологій; кооперативним банком, який об'єднає ресурси кредитних спілок; спеціалізованим сільськогосподарським банком, який має впроваджувати засади державної політики у галузь тощо. Хоча вже доцільно імплементувати структуру фінансової системи України до умов

Європейського Союзу, як необхідність членства в останньому. Тому до уваги методика формування обслуговуючої фінансової структури агросектору Польщі, де діють спеціальні інституції з перерозподілу коштів і фінансування певних, життєво необхідних процесів. Можна виділити такі етапи. На першому етапі проведено роботу з ліквідації боргів сільськогосподарських підприємств; на другому - реструктуризацію та модернізацію виробництва з метою знаходження оптимальної структури виробництва, районування та доведення продукції й засобів до світових стандартів: на третьому – запровадження системи оптимального державного стимулювання сільськогосподарських виробників з метою підтримки виробництва на певномч рівні тощо [3, с. 60-64].

Польща затвердила певні кроки щодо стимулювання та стабілізації діяльності сільгоспвиробників, а саме: відпуск (скасування державного регулювання) цін на сільськогосподарську продукцію, скасування дотацій на засоби виробництва, стабілізація грошової одиниці, впровадження реальної відсоткової ставки, розпочато приватизаційний процес, відкриття виробництва для закордонної конкуренції. При цьому багато підприємств опинилося в скрутній фінансовій ситуації і ще в 1992 р. було створено Фонд реструктуризації і звільнення від боргів сільського господарства (Fundusz Restrukturyzacji i Obluzenia Rolnictwa). основою якого була видача кредитів, пов'язаних з ліквідацією несприятливих умов виробництва (посуха, паводки тощо), згодом було створено Агенцію реструктуризації і модернізації сільського господарства (Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa), завданнями якої є:

- доплати до кредитних відсотків банкам, які з нею співпрацюють; фінансування/співфінансування заходів, пов'язаних із модернізацією інфраструктури села, діяльності, яка має на меті піднесення, зміну кваліфікації професійних сільгоспвиробників;
- надання кредитних гарантій і поручительства за банківські

кредити Агенція отримує засоби із бюджету країни, які сформовані від відсотка на обов'язкові резерви банків, із бюджетних засобів та допомоги [4, с. 80-86].

Заслуговує на увагу досвід інтеграції сільськогосподарської і кредитної кооперації у Німеччині, яка тісно пов'язана з мережею місцевих банків Райффайзенського союзу – об'єднанням колишніх кредитних товариств. Тут, як свідчать літературні джерела [5, с. 84], понад 700 місцевих кооперативних банків поєднують своє основне призначення з матеріально-технічним постачанням і маркетингом молочної продукції. Їх послугами користується близько 2,5 млн членів-клієнтів, що становить 75 % від загальної кількості усіх кооператорів країни. Загальний товарооборот райффайзенських місцевих банків, що займаються постачанням і маркетингом молочної продукції, досягає 3,8 млрд німецьких марок на рік.

Добре організовані кооперативи у США. Вони здійснюють переробку і збут (включаючи експорт) молочної продукції, виробниче постачання і обслуговування господарств, надання кредитів товаровиробникам, послуг сервісного характеру, виробництво продукції.

Висновки

Агропромислова кооперація займає значні позиції в системі фінансування АПК. Вона відіграє суттєву, постійно зростаючу роль у формуванні фінансових відносин усіх сфер і галузей АПК цих країн.

Ефективне функціонування фінансової системи в агробізнесі повинно забезпечити інноваційний розвиток сільському господарству.

Важливим рішенням зі створення відповідної системи фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств має стати зниження відсотків за кредитами комерційних банків, сприяння ліквідації попередньої проблемної та заборгованості з високими відсотками, перехід

від політики компенсації відсоткових ставок до політики надання дешевих кредитів відповідними структурами та банками.

Список використаних джерел:

1. Герасимова С. В. Роль фінансових посередників в організації інвестиційної діяльності акціонерних товариств. *Фінанси України*. 2007. № 4. С. 103-111.
2. Зеліско І. М. Фінансові ресурси інтеграційних формувань: теорія, методологія, практика : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора екон. наук. Київ, 2012. 36 с.
3. Коваль С. Теоретичні аспекти фінансових ресурсів банку. *Світ Фінансів*. 2011. № 2. С. 82-91.
4. Podstawka M. System finansowy w rolnictwie na tie integracji Polski z Unia Europejska. Warszawa : FAPA, 2000. 188 s.
5. Галанець В. Г., Романів О. В. Налагодження економічних взаємовідносин у молокопродуктовому підкомплексі Львівської області. *Економіка АПК* : Вісн. Львів. держ. аграр. ун-ту. 2003. № 10 (2). С. 16-23.

Уварова Л. В.
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 051 Економіка
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

науковий керівник: Квасній Л. Г.
*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри математики та економіки
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

**Правові аспекти підвищення
конкурентоспроможності підприємств сфери послуг**

Харченко Т. Б. трактує конкурентоспроможність як становище країни або конкретного виробника на внутрішньому та зовнішньому ринках, що формується під впливом економічних, соціальних і політичних чинників [1]. Ковтуненко К. В., Дідан К. О., Ковальчук О. В. визначають конкурентоспроможність підприємства як ступінь його компетентності у порівнянні з конкурентами, враховуючи такі аспекти, як технологічний розвиток, практичні навички та професійні знання персоналу, рівень стратегічного та оперативного планування, збутова політика, управлінський рівень, ефективність комунікацій, а також якість управлінських систем і виробничих процесів [2].

Підвищення конкурентоспроможності підприємств сфери послуг вимагає врахування різних правових аспектів, які стосуються як внутрішніх, так і зовнішніх чинників діяльності підприємства.

Антимонопольні норми регулюють діяльність підприємств, запобігаючи створенню монополій та зловживанню монопольним становищем на ринку. Дотримання цих норм сприяє підтримці здорової конкуренції та рівних умов для всіх учасників ринку. Антимонопольні норми регулюють діяльність підприємств з метою створення умов для чесної конкуренції на ринку. У сучасній ринковій економіці це є важливим

інструментом для забезпечення балансу між великими компаніями та малими або середніми підприємствами. Антимонопольне законодавство забороняє створення штучних бар'єрів для входу нових гравців на ринок, зловживання ринковим впливом, а також домовленості, які можуть обмежувати конкуренцію (наприклад, картельні змови).

Дотримання антимонопольних норм вимагає від підприємств уникати зловживань монопольним становищем. Наприклад, підприємства не можуть використовувати своє домінуюче положення для встановлення необґрунтовано високих або низьких цін з метою витіснення конкурентів. Також забороняється дискримінаційне ставлення до партнерів, контрагентів чи клієнтів.

Антимонопольні органи, як правило, активно стежать за тим, щоб великі підприємства не об'єднувалися в монополії або олігополії, які могли б диктувати умови на ринку. Одним із механізмів контролю є обмеження щодо злиття та поглинання компаній, якщо це може призвести до концентрації влади в одних руках.

Для підприємств, особливо у сфері послуг, дотримання цих норм є важливим не тільки з точки зору уникнення санкцій (штрафів, судових процесів тощо), але й для підтримки довіри серед клієнтів та партнерів. Порухення антимонопольного законодавства може призвести до втрати репутації, яка є одним із ключових факторів у конкурентній боротьбі.

Крім того, виконання антимонопольних норм забезпечує рівні умови для всіх учасників ринку, що сприяє здоровій конкуренції, стимулює інновації та поліпшення якості послуг. Це також відкриває можливості для нових підприємств, що прагнуть увійти на ринок, створюючи конкурентний тиск, що змушує вже існуючі підприємства покращувати свої послуги, знижувати ціни або пропонувати нові рішення для споживачів.

Деякі види послуг потребують спеціального ліцензування, що є обов'язковою умовою для законної діяльності підприємств у цих сферах. Ліцензування передбачає отримання дозволу від відповідних державних органів, який підтверджує, що підприємство відповідає встановленим вимогам і може надавати певні послуги на законних підставах.

Основні галузі, де потрібне ліцензування:

- Транспортні послуги;
- Медичні послуги;
- Освітні послуги;
- Фінансові послуги;
- Будівельні та архітектурні послуги;
- Телекомунікаційні послуги;
- Туристичні послуги.

Компанії, що займаються пасажирськими або вантажними перевезеннями, зобов'язані отримати ліцензію, яка підтверджує відповідність транспортних засобів та діяльності вимогам безпеки. Це стосується як автотранспорту, так і авіаційних, морських або залізничних перевезень. Ліцензування обов'язкове для всіх закладів, що надають медичні послуги, від приватних клінік до окремих практикуючих лікарів. Ліцензія підтверджує кваліфікацію персоналу, відповідність обладнання медичним стандартам та забезпечення належних умов для лікування пацієнтів. Навчальні заклади та компанії, що надають освітні послуги (школи, університети, курси підвищення кваліфікації), повинні отримати ліцензії, які гарантують відповідність програм навчання та кваліфікації викладачів стандартам державної освіти. Банки, страхові компанії, кредитні установи та інші фінансові організації потребують ліцензій для здійснення своїх операцій. Це забезпечує контроль держави над відповідністю їхньої діяльності вимогам безпеки для споживачів, стабільності фінансової системи та запобігання шахрайству. Ліцензія

потрібна для компаній, що здійснюють будівництво або проектування будівель і споруд. Вона підтверджує, що підприємство має відповідні дозволи та кваліфікований персонал для безпечного виконання робіт. Провайдери інтернету, мобільного зв'язку, радіомовлення та телебачення також повинні отримувати відповідні ліцензії, які регулюють доступ до частот, обсяг послуг та технічну відповідність стандартам. Туристичні агентства та оператори повинні мати ліцензії для надання послуг із організації подорожей та відпочинку. Це гарантує дотримання правил безпеки, прав споживачів та міжнародних стандартів.

Ліцензування гарантує, що підприємство відповідає встановленим стандартам і надає послуги належної якості. Це підвищує рівень довіри клієнтів до послуг та компаній.

Ліцензування дозволяє державним органам контролювати діяльність підприємств у стратегічно важливих галузях, таких як фінанси, охорона здоров'я та транспорт, що знижує ризик порушень або неякісних послуг.

Підприємства, які мають ліцензії, підвищують свою конкурентоспроможність, оскільки їхні послуги вважаються надійнішими та безпечнішими. Невиконання вимог щодо ліцензування може призвести до серйозних правових наслідків: штрафів, позбавлення ліцензії, судових позовів або навіть припинення діяльності підприємства. Невиконання вимог щодо ліцензування може призвести до штрафів, санкцій або навіть закриття підприємства. Це особливо важливо в таких сферах, як транспортні, медичні та освітні послуги.

Законодавство про захист прав споживачів зобов'язує підприємства надавати послуги належної якості та забезпечувати права споживачів. Порушення цих прав може не лише призвести до юридичних наслідків, але й негативно вплинути на репутацію підприємства.

Компанії повинні дотримуватися вимог трудового законодавства щодо найму, оплати праці, охорони праці та соціального захисту

працівників. Порушення цих норм може призвести до штрафів та конфліктів із персоналом, що знижує ефективність діяльності.

Важливим елементом конкурентоспроможності є дотримання податкового законодавства. Вчасна та правильна сплата податків забезпечує легальність діяльності, а також можливість користуватися певними пільгами та програмами підтримки бізнесу.

У сфері послуг важливим є захист інтелектуальної власності: авторські права, торговельні марки, патенти тощо. Захист власних інновацій, брендів та рішень дозволяє підприємству зберегти свою унікальність на ринку. Якщо підприємство надає послуги на міжнародному рівні, необхідно дотримуватися міжнародних стандартів та угод, таких як регулювання експорту-імпорту послуг, митних правил, а також забезпечення захисту прав іноземних клієнтів.

Підприємства сфери послуг можуть скористатися державною підтримкою у вигляді субсидій, кредитів або податкових пільг. Водночас, державне регулювання у формі квот або стандартів якості може створювати як додаткові бар'єри, так і стимули для розвитку. У сфері послуг, які стосуються транспорту, туризму, громадського харчування тощо, важливим аспектом є дотримання екологічних норм. Це може впливати як на внутрішні процеси підприємства (управління відходами, використання енергії), так і на його позиціонування на ринку.

Дотримання правових аспектів забезпечує не лише відповідність вимогам законодавства, але й підвищує конкурентоспроможність підприємства через зміцнення репутації, довіри клієнтів та стабільність на ринку.

Список використаних джерел:

1. Харченко Т. Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як засіб ринкового реформування економіки. *АПЕ*. 2003. № 2. С. 70-73.
2. Ковтуненко К. В., Дідан К. О., Ковальчук О. В. Конкурентоспроможність підприємства: сутність і підходи до визначення. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. № 3. 2021. С. 100-105.
3. Michael E. Porter. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York : Free Press; London : Collier Macmillan, 1985. 592 p.
4. Porter M. E. *Competitive strategy; techniques for analyzing industries and competitors*. New York : Free Press, 1980. 397 p.

Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» є відокремленим структурним підрозділом Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Рівень якісного науково-педагогічного складу, постійний розвиток навчально-методичного забезпечення, матеріально-технічна база закріпили за Інститутом провідне місце серед вищих навчальних закладів Львівщини.

У тематиці наукових досліджень Інституту особливе місце посідає пошук нових знань у розв'язанні проблем побудови систем управління людськими ресурсами на різних рівнях.

Сучасний розвиток Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» зорієнтований на підготовку не тільки професійних, а й насамперед всебічно розвинених, мобільних фахівців, здатних працювати в умовах постійних змін. Важливе значення тут має залучення студентів до спільних з викладачами наукових досліджень. Їх результати подаються та обговорюються на науково-практичних конференціях.

Випускники Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» отримують диплом державного зразка відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та диплом, оформлений згідно міжнародних норм, що дає можливість продовжувати навчання та працювати за кордоном.

Львівський інститут

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29

тел. (0322) 24-91-23, 94-00-81, тел./факс (0322) 94-00-81

web-site: li-maup.edu.lviv.ua

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ – 2024.
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

Матеріали доповідей та статей
Наукового семінару до дня спеціаліста-правника
(м. Львів, 9 жовтня 2024 року)

Матеріали видруковані в авторській редакції

Голова організаційного комітету
В. Г. Яворська

Упорядники: *В. Г. Яворська, Т. О. Попович*

Підписано до друку 01.11.2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Тираж 100 прим. Зам. 22

Надруковано у Львівському інституті
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
www.li-maup.edu.lviv.ua